

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Artur Alaküla

**RAHAPESU TÕKESTAMISE HOOLSUSMEETMETE
RAKENDAMINE PANGANDUSSEKTORI NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Kerly Randlane, MPA

Kaasjuhendaja:

Priit Heinsoo, MA

Tallinn 2018

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2018
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Rahapesu tõkestamise hoolsusmeetmete rakendamine pangandussektori näitel</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Implementation of Measures to Prevent Money Laundering on the Example of the Banking Sector</p> <p>Uurimisprobleem seisneb rahapesu riskimaandamise hooletuses Eesti pangandussektoris vaatamata kohaliku seaduse kooskõlale rahvusvahelise õigusega, mis soodustab Eesti pankade kasutamist rahapesu kanalitena. Kriminaalse päritoluga raha liigub viimastel aastatel tavatult suurtes summates läbi Eesti pankade. Eesmärk oli välja selgitada rahapesu tõkestamise hoolsusmeetmete rakendamist pangandussektori näitel. Eesmärk sai täies mahus saavutatud ja uurimisülesanded täidetud. Uurimisprobleem on leidnud osalise lahenduse. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismetoodikat erinevate andmekogumise viisidena. Andmete kogumiseks kasutatakse nii kvalitatiivset dokumendianalüüsi kui poolstruktureeritud küsitlust. Küsitlus viiakse läbi Venemaa pankade seas, mille valimisse kuuluvad kõrgeima reitinguga pangad. Andmete analüüsiks kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi. Esimene ettepanek seisneb selles, et kui on kindlaks tehtud tegurid, millest on tingitud Venemaa pankadest algava rahapesu riskid, siis Eesti ja Venemaa pooled võivad leppida kokku neis tunnustes, mis konkretiseerivad rahapesu kahtluse alust, et Eesti pool saaks alustada Venemaal algavate rahapesukahtlusega tehingute ajaldise seirega. Teine ettepanek seisneb selles, et riikliku järelevalveasutuse pädevuse laiendamiseks rahapesuriski maandamise nimel kas välistada kohaliku seadusega välisriikide krediidiastutuse filiaale panga ettevõtlusmudelina Eestis või siis alternatiivvariandina laiendada järjekordses Euroopa Liidu rahapesuvastases direktiivis filiaali asukohariigi järelevalveasutuste pädevust filiaalide järelevalve üle. Tulemustel on võimalusi teoreetiliseks või ka praktiliseks rakenduseks.</p>	
Lisad: 1 (valikvastustega küsimustik)	
Võtmesõnad: rahapesu, rahapesu maandamismeetmed, finantskuriteod, seire, rahvusvaheline koostöö, finantsjärelevalve	
Võõrkeelsed võtmesõnad: money laundering, money laundering hedging measures, financial crimes, monitoring, international cooperation, financial supervision	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Artur Alaküla</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Kerly Randlane	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Kaasjuhendaja: Priit Heinsoo	Allkiri:
Kaitsemisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. RAHAPESU OLEMUS JA SELLE RISKID	6
1.1 Rahapesu mõiste ja olemus	6
1.2 Rahapesu riskid ja riskihinnang	13
2. RAHAPESU MAANDAMISMEETMED JA NENDE RAKENDAMINE	18
2.1 Rahapesu maandamismeetmed	18
2.2 Rahapesu hoolsusmeetmete rakendamine	26
KOKKUVÕTE	35
SUMMARY	38
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	39
Lisa. Valikvastustega küsimustik	44

SISSEJUHATUS

2017. aasta märtsikuus oli meedias kajastatud rahapesu juhtum, kui välispankade Eesti filiaale kasutati 1,6 miljardi dollari tundmatu päritoluga raha ülekandmiseks Venemaalt läbi riilifirmade, mille tegelikke omanikke polnud võimalik tuvastada. See juhtum on Eestis avastatud rahapesujuhtumite seast kõige mastaapsem. Panga filiaal, millel on seadusest tulenev kohustus rakendada hoolsusmeetmeid rahapesu tõkestamiseks, ei suutnud või arvatavalt ei tahtnud rahapesu tunnuseid ära tunda. Rahapesuvastane õiguslik reguleerimine on vajalik eelkõige organiseeritud kuritegevuse tõkestamiseks, et peatada kriminaalse päritoluga raha vood. Ebapiisavalt tõkestatud krediitiasutuste kasutamine rahapesijate poolt kahjustab lõpuks kogu finantsüsteemi ja seega majandust, rikkudes ka riigi rahvusvahelist mainet.

Teema valik on tingitud rahapesu tõkestamise süsteemi puuduste kõrvaldamise ja rahapesu suundumustega tekkivate väljakutsete lahendamise vajadusest. Kuna Eestit kasutatakse transiitriigina rahapesu mõttes, siis selle juures on vajalik mõista rahapesu olemust, riske ja hoolsusmeetmete rakendamist rahapesuahela etappides.

Teema on aktuaalne, kuna viimastel aastatel on Eestis asuvates pankades avastatud suuremahulisi rahapesu kahtlusega tehinguid, mille raha pärineb Venemaalt ning mis mõjutab oluliselt Eesti majandus- ja pangandussektori usaldusväärust. Teema on uudne, sest lõputöö käigus uuritakse esmakordselt viimaste aastate Eesti rahapesu ühe suundumuse algetappi, milles raha paigutamine saab võimalikuks.

Uurimisprobleem seisneb rahapesu riskimaandamise hooletuses Eesti pangandussektoris vaatamata kohaliku seaduse kooskõlale rahvusvahelise õigusega, mis soodustab Eesti pankade kasutamist rahapesu kanalitena. Kriminaalse päritoluga raha liigub viimastel aastatel tavatult suurtes summas läbi Eesti pankade.

Lõputöö eesmärk on välja selgitada rahapesu tõkestamise hoolsusmeetmete rakendamine pangandussektori näitel. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade rahapesu mõistest ja olemusest.
2. Anda ülevaade rahapesu riskidest ja riskihinnangust.
3. Analüüsida rahapesu maandamise meetmeid.
4. Analüüsida rahapesu hoolsusmeetmete rakendamist.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismetoodikat erinevate andmekogumise viisidena. Andmete kogumiseks kasutatakse nii kvalitatiivset dokumendianalüüsi kui poolstruktureeritud küsitlust. Dokumendianalüüsis kasutatakse erialast teaduskirjandust, analüütilisi artikleid, Euroopa Liidu direktiive, Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadust, muid õigusakte, riigiametite riskihinnanguid ja seisukohti, varasemalt läbiviidud uurimistöid ja rahvusvaheliste rahapesuvastaste organisatsioonide raporteid. Küsitlus viiakse läbi Venemaa pankade seas, mille valimisse kuuluvad kõrgeima reitinguga pangad. Andmete analüüsiks kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi.

Töö koosneb kahest peatükist, mis omakorda jagunevad kaheks alapeatükiks. Esimese peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade rahapesu mõistest ja olemusest. Teises alapeatükis antakse ülevaade rahapesu riskidest ja riskihinnangust.

Teise peatüki esimeses alapeatükis analüüsitakse rahapesu maandamismeetmeid ja nende kujunemist Eestis. Teise peatüki teises alapeatükis analüüsitakse rahapesu hoolsusmeetmete rakendamist pangandussektoris aktuaalse kaasuse näitel ning analüüsitakse Venemaa pankade seas läbiviidud küsitluse tulemusi.

1. RAHAPESU OLEMUS JA SELLE RISKID

1.1 Rahapesu mõiste ja olemus

Tänapäeva globaalses majanduses on rahvusvaheline kaubandus paljude riikide ja rahvaste oluliseks sissetulekuallikaks. Ebaseaduslikuks rikastumiseks pannakse toime mitmeid majanduslikke kuritegusid, mis hõlmavad mõrvamist, narkootikume, relvade salakaubandust ja finantspettusi jne. Selliste kuritegude tagajärjed tekitavad sotsiaalseid hädasid ja põhjustavad raha väljavoolamist ametlikust majandusest ja seaduslikust äritegevusest. Selleks, et kriminaalse päritoluga raha hüvesid ära kasutada ilma teistele vahele jäämata, peavad kurjategijad esmalt selle raha distantseerima kuritegelikust allikast ja seejärel looma seaduslikult rikastumise nähtavuse, et see raha tunduks olevat legaalse päritoluga äritegevusest. Lõpuks rahalised vahendid on kurjategijate valduses. Sellist protsessi nimetatakse rahapesuks. Rahapesu mõistest ja olemusest aru saamiseks antakse sellest ülevaate.

Kuigi rahapesu tänapäeva tähenduses kujunes välja 20. sajandi algul, siis rahapesu peamised võtted pärinevad palju kaugemast ajast. Kui tänapäeval oluliseks etapiks peetakse raha kriminaalse päritolu näiliku lahutamise eelkuriteost, siis varasemal ajal oli rahapesuga kaasnevate toimingute rõhk mujal. Juba maailma esimene teadaolev maksusätteid sisaldav normistik, Hammurabi koodeks, andis kavalatele inimestele võimalusi maksude vähendamise viiside väljamõtlemiseks ja rakendamiseks. Osaliselt tänapäevani kasutusel olevad peamised võtted finantstehingute varjamiseks ja maskeerimiseks arenesid välja hiliskeskajal. Finantstehingute varjamisvõtete kujunemise peamiseks tõukeks peetakse liigkasuvõtmise seadusi. Liigkasuvõtmine asetses keskaegses moraalihierarhias umbes samal positsioonil kui tänapäeva ühiskonnas narkokaubandus. Näiteks kaupmehed võisid leppida kokku vahetuskursside paisutamises või laenata raha kahtlastest allikatest. Kuritegevuseks peeti mitte raha varjamist, vaid selle teenimise ebaausat viisi. Siin tekib erinevus rahapesu tänapäeva tähenduse ning toonase käsitluse vahel. (Naylor, 2002, pp. 134-135)

Mõistet „**rahapesu**“ (ingl k *money laundering*) kasutasid esmakordselt 1930. aastatel Ameerika Ühendriikide maksuameti (ingl k *Internal Revenue Service*) agendid, kes püüdsid New Yorgis Itaalia päritolu ameerika organiseeritud kuritegevuse juhtfiguuri Al Capone' kohta süütõendeid koguda. Kuna 20. sajandi esimesel poolel ainult väiksemal osal inimestest oli kraanivesi ja veel

vähematel oli pesumasin, siis ühiste erapesumajade kasutamine oli tavaline. Al Capone'l ja tema jõugul oli aga sadu pesumajasid Chicagos ja ka väljaspool seda. Sularahakäive pesumajades oli kontrollimatu. Ebaseadusliku päritoluga tulude legaliseerimiseks sobisid ka kõik teised suure ja kontrollimatu sularahakäibega asutused, näiteks autoremonditöökojad ja kasiinod. Al Capone' jõuk maskeeris tulu, mis tuli ebaseaduslikust alkoholiärist tol ajal kehtestatud „kuiva seaduse“ ajal. Ebaseaduslikust alkoholiärist tulnud rahale loodi legaalselt pesumajade ärist tulnud raha näilikus. Tollel ajal polnud ühtegi Ameerika Ühendriikide õigusakti, mis oleks rahapesu defineerinud süüteona, kuid lõpuks mõisteti Al Capone siiski süüdi maksudest kõrvalehoidumises. (Mathers, 2004, pp. 9-10)

Pärast teist maailmasõda algas majanduse globaliseerumine. Poola päritolu Ameerika maffiabossi Meyer Lansky' kutsutakse rahapesu „vaimseks isaks“, kelle organiseeritud kuritegevuse süsteemi finantsjuhtimise pool tundub olevat eeskujuks rahapesijatele ka tänapäeval. Lansky nägi poliitiliselt sõltumatu ja stabiilse riigi Šveitsi usaldusväärsete pangakontode eeliseid. 1957. aastal kohtus Meyer Lansky Palermos kahe teise Itaalia-Ameerika maffiabossi Michele Sindona ja Charles Lucianoga. Kohtumisel lepiti kokku heroini-, finants- ja rahapesukanalite kasutamises. Hakkasid tekkima ka teised rahvusvahelised narkosündikaadid. Kasum narkokaubandusest tõusis tugeva rahvusvahelise hanke-, logistika- ja müügivõrgu tõttu tavatule tasemele. USA oli esimene riik, mis võttis vastu rahapesu tõkestamise seaduse, kuid seda hakati rakendama alles 20. sajandi lõpus, mil Põhja-Ameerikas suurenes järsult kokaiini populaarsus. 1970.–1980. aastatel sai Lõuna-Floridast maailma rahapesu keskus. (Robinson, 2004, pp. 54-57)

Esmakordselt kasutati karistusõiguses terminit „rahapesu“ 1982. aastal Ameerika Ühendriikides Floridas tehtud kohtuotsuses, mis käsitles „pestud“ Kolumbia narkokaubanduse tulude konfiskeerimist (Stessens, 2000, p. 82). Rahapesu kriminaliseeriti esmakordselt 1986. aastal Ameerika Ühendriikides rahapesuseadusega (ingl k *Money Laundering Control Act*) ning samal aastal ka Suurbritannias narkokaubanduse kuritegude seadusega (ingl k *Drug Trafficking Offences Act*) (Her Majesty's Stationery Office, 1986); (Federal Financial Institutions Examination Council, 1986).

Mitme riigi valitsused jõudsid arusaamisele, et tavapärased meetodid ei ole organiseeritud kuritegevuse finantsidega võitlemiseks piisavad. 1988. aasta lõpus toimus Viinis ÜRO konverents (ingl k *UN Conference for the Adoption of a Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*). 106 riiki konsensuse alusel võeti 20. detsembril

1988 vastu narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastase ÜRO konventsiooni (Gilmore, 1999, p. 50). See konventsioon kujunes üheks peamiseks rahvusvaheliseks õigusaktiks narkokaubanduse ning rahapesu vastu võitlemisel, millega on ühinenud ka Eesti (Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastase ÜRO konventsiooniga ühinemise seadus, 2000).

1991. aastal Euroopa Liidu tasemel võeti vastu esimene rahapesu vastane direktiiv – 91/308/EMÜ (Nõukogu direktiiv 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta, 1991). Selle peamiseks eesmärgiks oli narkokuritegevusest saadud raha legaliseerimise takistamine. Direktiiv arvestas, et „kuna rahapesu ei ole seotud mitte ainult uimastikuritegevusest saadava tuluga, vaid ka muul kuritegelikul teel saadava tuluga (näiteks organiseeritud kuritegevus ja terrorism), peaksid liikmesriigid oma õigusaktides laiendama käesoleva direktiivi toimet ka muul kuritegelikul teel saadava tulu suhtes.“ Direktiiv määratles kuritegeliku tegevuse Viini konventsioonis määratud kuritegude kaudu, aga liikmesriikidele jäi võimalus laiendada eelkuritegude ringi. Direktiiv käsitles peamiselt rahapesu tõkestamist finantssektori poolt. 2001. aastal võeti vastu teine rahapesu vastane direktiiv - 2001/97/EÜ (Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/97/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiivi 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta, 2001). See direktiiv muutis esimest, hakates rahapesu määratlema palju laiemalt, et hõlmata suuremat hulka põhilisi või kaasnevaid õigusrikkumisi, mitte üksnes narkokuritegudest saadud tulu legaliseerimise. Teine direktiiv laiendas rahapesu eelkuritegudeks peetavate kuritegude ringi kõikidele rasketele kuritegudele ja rahapesu tõkestamises kohustatud isikute ringi muuhulgas näiteks kasiinopidajatele ja audiitoritele. 2005. aastal võeti vastu kolmas direktiiv - 2005/60/EÜ, mis täiendas rahapesu mõistet, laiendades selle eelkuritegusid terrorismi finantseerimisega legaalselt või kriminaalselt omandatud rahaga (Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta, 2005).

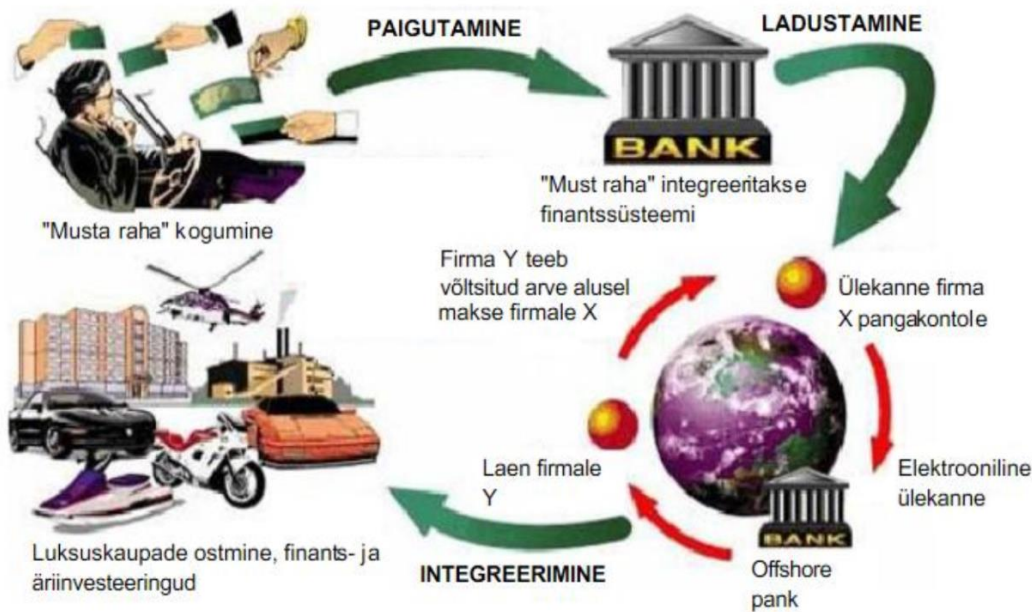
Eestis rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (edaspidi – „RahaPTS“) **eesmärk** § 1 kohaselt on (Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, 2017): „ettevõtluskeskkonna usaldusväarsust ja läbipaistvust suurendades tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks.“ „Seadusega reguleeritakse (Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, 2017):

- a) rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud riskide hindamise, juhtimise ja maandamise põhimõtteid;
- b) rahapesu andmebüroo tegevuse aluseid;
- c) järelevalvet kohustatud isikute üle seaduse täitmisel;
- d) juriidilistele isikutele nende tegelike kasusaajate andmete kogumise ja avaldamisega kaasnevaid kohustusi;
- e) maksekontode omanike andmete kogumise ja avaldamisega kaasnevaid kohustusi;
- f) kohustatud isikute vastutust seadusest tulenevate nõuete rikkumise korral.“

Selgub, et RahaPTS-i eesmärk ja regulatsioon on tõkestada Eesti rahandussüsteemi ja majandusruumi kasutamist rahapesuks riskide hindamise, riskide maandamise, riikliku järelevalve, rahandusettevõtete poolt andmete kogumise ja avaldamise abil.

Tulenevalt **rahapesu mõiste** legaaldefiniitsioonist RahaPTS §-is 4, on see muuhulgas kuritegelikust tegevusest saadud vara muundamine, üleandmine, omandamine, valdamine ja päritolu varjamine (Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, 2017). Ka neis tegevustes osalemine, seotus nendega, nende toimepanemise katsed ning nende kaasaaitamine ja kihutamine või nende soodustamine on osa rahapesu mõiste definiitsioonist (Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, 2017). „Rahapesuga on tegemist ka siis (Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, 2017), kui sellise kuritegeliku tegevuse üksikasjad, mille tulemusel saadi rahapesus kasutatav vara, ei ole kindlaks tehtud.“ See tähendab Eestis kehtivas rahapesuvastases seaduses eelkuriteo laia käsitlust. Enne hilisemate RahaPTS redaktsioonide jõustumist täheldati (Feldmanis & Ploom, 2007), et „kuigi rahapesu mõistet täiendati on see ikkagi kitsam kui direktiivis sätestatu ning samuti pole lahendust saanud rahapesu ettevaatamatusest karistamise küsimus, milliste isikute puhul ning millistel juhtudel.“ Rahvusvahelise Rahapesuvastase toimkonna soovitude kohaselt (millest juhinduvad Europa Nõukogu eelmainitud direktiivid ja seeläbi - Eesti RahaPTS) peaksid riigid Viini ja Palermo konventsiooni alusel sätestama kriminaalvastutuse rahapesukuriteo toimepanemise eest ning eelkuritegu tuleks antud mõistes sisustada võimalikult laialt, et see kataks kõik olulised õigusrikkumised (Financial Action Task Force, 2012).

Seega rahapesu mõiste definiitsioon sisaldab ebaseaduslike tegevuste tsükli etappe. Rahapesu mõiste selgitamiseks tuleb kindlaks teha need etapid, milles kuritegelikust tegevusest saadud vara muundatakse, omandatakse, vallatakse, kasutatakse ja päritolu varjatakse.

Joonis 1. Rahapesu meetodid ja etapid (Banerjee, 2001)

Üldjuhul eristatakse **rahapesu** kolme **etappi** ilma eelkuriteota (joonis 1) järgmiselt (Low, 2010):

- Paigutamine** – tavaliselt kriminaalse päritoluga sularaha sissemakse finantsasutusse. Seejärel lastakse raha ringlusse kas kohalikes või välismaistes kasiinodes, kauplustes, valuutavahetuses või muudes ärides. See on rahapesija jaoks kõige riskantsem etapp rahapesust, kuna seaduskuulekad finantsasutused teatavad kahtlastest suurtest summadest rahapesu ja terrorismi tõkestamise järelevalveasutusi.
- Ladustamine** – paigutatud kriminaalse päritoluga raha oleku ja kuju muutmine niimoodi, et järelevalveasutustel oleks keerulisem rahapesu tunnusjooni tuvastada. See etapp võib sisaldada mitmeid panga- ja/või rahvusvahelisi ülekandeid erinevate isikute erinevate kontode vahel. Jälgede segamiseks võidakse see raha mitmekordselt erinevates valuutades ja summades sularahana välja võtta ja sisse maksta. Selle raha eest ostetakse ja seejärel ka müüakse stabiilselt kallimat vara (kinnisvara, autod, jahid, teemandid, väärismetallid) eesmärgiga anda rahale teine kuju. See on kõige keerulisem etapp rahapesu skeemides, kuna selle eesmärk on muuta kriminaalse päritoluga raha seire võimalikult raskeks.
- Integreerimine** – kriminaalse päritoluga raha siseneb legaalsesse majandusse, imiteerides seaduslikul moel saadud raha. Näiteks võib rahapesija investeerida ettevõttesse, saades hiljem osa kasumist. Selles etapis rahapesija lõppeesmärk on

kasutada kriminaalse päritoluga raha ilma järelevalveasutuste tähelepanu tõmbamata. Mida leidlikum on rahapesija eelmistes etappides olnud, seda enam on raha distantseeritud selle kriminaalsest allikast.

Laiemas käsitluses eristatakse **rahapesu tsükli** nelja **faasi**, lisades juurde eelkuriteo (Campos, 2010, p. 495):

a) Eelkuritegu:

- korruptsioon ja altkäemaks;
- pettus;
- organiseeritud kuritegevus;
- uimasti- ja inimkaubandus;
- keskkonnavastane kuritegu;
- terrorism;
- muu kuritegevus (sõltumata raskusastmest).

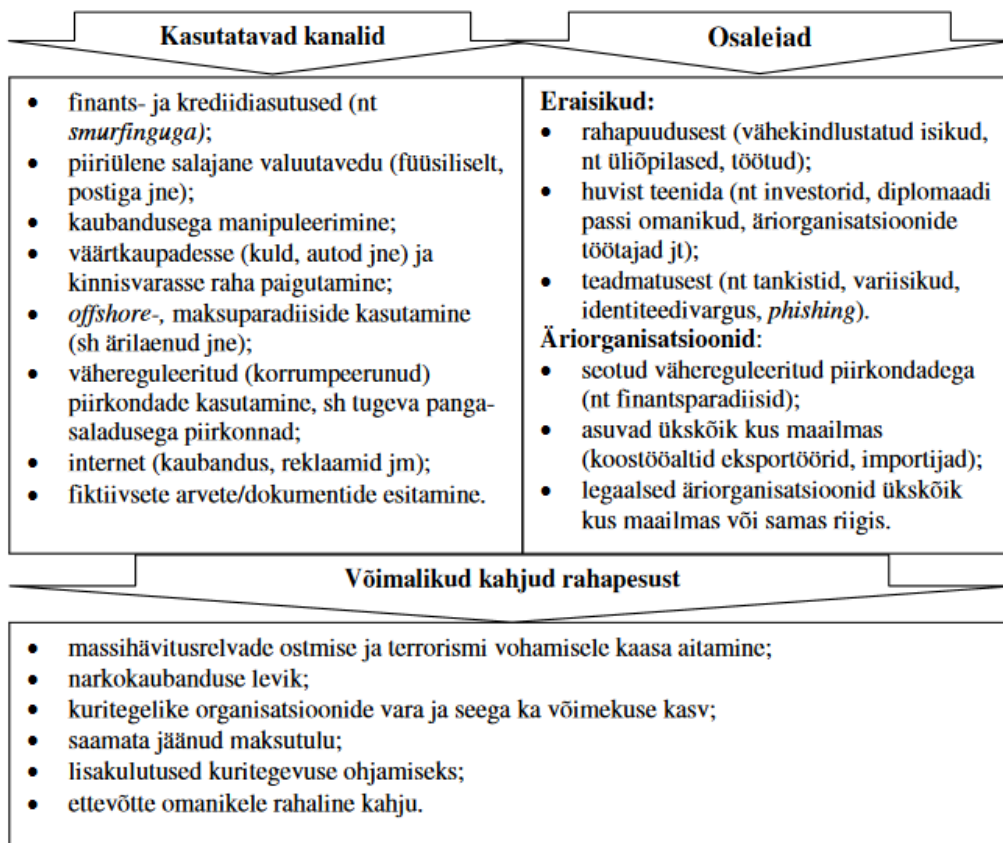
b) Paigutamine - kriminaaltulu viimine ärilistesse rahavoogudesse.

c) Laotamine - raha distantseerimine kuritegelikust allikast. Toimub raha ülekandmine teistele kontodele või teistesse riikidesse jälgede segamise eesmärgil.

d) Integreerimine - seaduslikult rikastumise nähtavuse loomine. Toimub pestud raha üleminek kurjategija taskusse.

Eeltoodust tulenevalt jagatakse rahapesu tsükkel kolme põhietappi. Laiemas käsitluses lisatakse ka neljas etapp – eelkuritegu, mis kajastub ka hiljutistes rahapesuvastastes regulatsioonides.

RahaPTS-i § 2 lg 1 järgi kohaldatakse seda seaduses loetletud isikute (muuhulgas krediidi- ja finantseerimisasutuste) majandus-, kutse- ja ametitegevuses (Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, 2017). Need tegevused eeldavad võimalikke osalejaid ja kanaleid.

Joonis 2. Rahapesu olemus (Sotskaja, 2013, p. 22)

Joonisel 2 on lähtuvalt eelpool toodust skemaatiliselt kujutatud **rahapesu olemust**, selle kanaleid, osalejaid ja sellest tekkida võivaid kahjusid. Joonise 2 kohaselt on olenemata rahapesuga kaasneva tegevuse tüübist tulemuseks kriminaalse päritoluga raha liikumine mööda geograafilisi marsruute ja organisatsioonilisi kanaleid. Rahapesu kanalitena kasutatakse kriminaalse päritoluga raha paigutamist väärtkaupadesse ja kinnisvarasse. Esitatakse kas teistele tehinguosapoolle või järelevalveasutusele fiktiivseid arveid näilikest tehingutest. Rahapesijad kasutavad enamasti pankasid, mis asuvad nn maksuparadiisides või vähereguleeritud piirkondades, kus illegaalseid rahalisi tehinguid saab teostada nii, et neid on raske või pole kuidagi võimalik kontrollida. Vähereguleeritud piirkondadeks hulka arvatakse ka tugeva pangasaladusega piirkonnad, nagu näiteks Šveits. Nii rahvusvahelisel kui kohalikul tasandil võivad osalisteks või kasusaajateks olla nii vähekindlustatud üksikisikud kui ka organiseeritud kuritegevuse grupid. Osalejateks peetakse nii „tankiste“ kui ka legaalseid äriorganisatsioone. Võimalikeks kahjudeks rahapesust on illegaalse kaubanduse levik, terrorismile kaasa aitamine, organiseeritud kuritegevuse võimekuse kasv ja saamata jäänud maksutulu. Joonisest 2 nähtub, et rahapesu olemus seisneb erinevates kasutatavates kriminaalse

päritoluga raha legaliseerimise kanalites, eraisikutest ja organisatsioonidest osalejates ja sellest protsessist tekkida võivates kahjudes. Seejuures rahapesukanaleid tekib ajas juurde.

Üheks rahapesus kasutatavaks võrdlemisi uueks kanaliks on vähereguleeritud **virtuaalvaluutad**, mille kuritegelik kasutamine on kasvutrendis. Nii Euroopa Pangandusjärelevalve kui Rahvusvahelise rahapesuvastase töökonna analüüsides selgub, et virtuaalvaluuta anonüümsusest tuleneb rahapesu riskid. Ekspertide hinnangul tuleks virtuaalrahaga seotut enam reguleerida. Mitmes riigis virtuaalrahade vahendajad on kohustatud täitma rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusi. (European Banking Authority, 2014); (Financial Action Task Force, 2014)

Europol'i andmetel on viimaste aastate trendiks rahapesu kanalina kasutatav **krüptovaluuta**, mis ei seostu ühegi riigi pangaga (Corcoran, 2018). Kuigi ühe tunnustatuma krüptovaluuta *Bitcoin*'i esialgseks sihtrühmaks olid noored arvutitehnoloogia huvilised, tekitas *Bitcoin* spekulantidest investorites huvi samal määral kui väärtpaberid ja tuletisinstrumendid (Belomyttseva, 2015, p. 32).

Kokkuvõtvalt on rahapesu kriminaalsel teel saadud raha legaliseerimine. Rahapesu mõiste hõlmab tsükli, mis koosneb mitmest etapist: eelkuritegu, paigutamine, ladustamine ja integreerimine. Paigutamine on kriminaalse päritoluga raha sissemakse finantsasutusse; ladustamine on paigutatud kriminaalse päritoluga raha oleku ja kuju muutmine; integreerimine on eelnevate etappide takistusteta läbimisega kriminaalse päritoluga raha sisenemine legaalsesse majandusse. Eelkuritegu on tegevus, mille tulemusel saadi rahapesus kasutatav vara. Rahapesu mõiste legaaldefiniitsioon on tähtis nii rahvusvahelisel kui riigi tasemel. Rahapesu olemus seisneb kriminaalse päritoluga raha legaliseerimise kanalites ning eraisikutest ja organisatsioonidest osalejates. Kriminaalse päritoluga raha liigub mööda organisatsioonilisi kanaleid (näiteks krediidasutuste kaudu), see viiakse ärilistesse rahavoogudesse, distantseeritakse kuritegelikust allikast ja lõpuks luuakse seaduslikult rikastumise nähtavuse.

1.2 Rahapesu riskid ja riskihinnang

Eelmises osas mainitud rahapesu kanalitena kasutatavad krediidasutused, eelkõige pangad, peavad lähtuvalt seaduse nõuetest enda tegevuses eristama informatsiooni, mis juhiks nende

tähelepanu rahapesualaste kuritegude tunnusjoontele rahapesu tõhusaks tõkestamiseks. Selleks antakse selles alapeatükis ülevaade rahapesu riskidest ja riskihinnangust.

Riski üldist mõistet on defineeritud kui piisava informatsiooni puudumist otsuste langetamiseks; seda seostatakse negatiivsete tagajärgedega tulevikus, mis tulenevad valedest otsustest (Stewart & Warrack, 2008, pp. 58-59). Seega rahapesualased riskid peavad juhtima krediidasutuste tähelepanu kuritegude tunnusjoontele rahapesu tõhusaks tõkestamiseks. Kolm tihti omavahel seotud valdkonda, milles võivad olla krediidasutuse jaoks **rahapesu riskid** (v.a kindlustuse valdkond), on sularaha kasutamine, kliendi tundmine ja kliendi äri tundmine (Howell, 2006).

Rahapesu riskid, mis võivad olla **sularaha kasutamise** valdkonnas on näiteks (Howell, 2006):

- a) Omavahel sidumata ettevõtete arveldused sularahas või elektroonilise ülekandega.
- b) Maksete summad on teatamiskohustuse miinimummäärast lähtudes veidi väiksemad.
- c) Sularaha tihe sissemaks hoiukontole või suure summa sissemaks kontole sularahas.
- d) Kliendi nõue teha erandi reeglitest raha deponeerimiseks hoiukontole.
- e) Suuremate pangatähtede sagedane vahetamine väikeste vastu poliitikute poolt.
- f) Mitmekordne sularahaautomaadi kasutamine sularaha hoiukontole deponeerimiseks veidi alla teatamiskohustuse miinimummäärast.
- g) Mitmekordsed rahaülekanded välismaiste pankade või ettevõtete kasuks või nende poolt.
- h) Ootamatud katkestused pangakontodelt vahendite väljavõtmises.
- i) Hoiuste või väljamaksete ootamatu suurenemine, mida selgitatakse loteriis osalemisega.

Rahapesu riskid, mis võivad olla **kliendi tundmise** valdkonnas („tunne oma klienti“ – KYC (ingl k *Know Your Customer*) põhimõte) on näiteks (Howell, 2006):

- a) Klient viitab vana kliendi nimele, kuid vana klient on aadressi muutnud ja pole saadaval.
- b) Ettevõtte aadress on sama, mis selle teenindusettevõtte või -agendi aadress.
- c) Esitatakse vähetuntud riigi isikut tõendavad dokumendid või dokumentide koopiat.
- d) Suutmatust edastada teavet ja tõestatavaid dokumente enda, ettevõtte, võtmeisikute, omanike või äriplaani kohta.
- e) Klient näitab ebatavaliselt suurt huvi rahapesu tõkestamise nõuete ja kahtlaste tehingute aruandluse korra vastu, kui arutab pangaga ettevõtte kuuluvust, olemust ja varaallikat.
- f) Ettevõtte pidevalt rahastab konkreetset heategevusüritust.

Rahapesu riskid, mis võivad olla **kliendi äri tundmise** valdkonnas on näiteks (Howell, 2006):

- a) Ettevõtte loomine teadmiste puudumisel reaalsektori kohta.
- b) Toimingutel pole ärilist mõtet, selget strateegiat või need ei vasta kliendi eesmärkidele.
- c) Kõrge riskiteguriga väärtpaberite ostmine ja müümine.
- d) Tehingud kõrge riskiga ärivaldkondades, millel puudub kliendi jaoks ilmne mõte.
- e) Mitmekordsed tehingud veidi alla teatamiskohustuse miinimummäära.
- f) Ootamatu suur makse välismaale või välismaalt ilma selge põhjusega.
- g) Põhjendamatu keerulised maksekorraldused.
- h) Püütakse vältida raamatupidamisarvestust või aruandlusnõuete täitmist.

Eeltoodust järeldub, et rahapesu riskid võivad seisneda sularaha kasutamises teatud kombel, kahtlastes äritehingutes, ilmse põhjusega raha liikumistes (ka liikumatuses), isiku dokumentides, isiku suhtlemisviisis, äri iseloomu muundamises, ootamatutes suurtes rahvusvahelistes maksetes ja paljus muus. Seejuures tuleb arvestada, et ühes riigis normaalsena peetav käitumine võib olla „kahtlane“ teises riigis. Näiteks kasutavad arengumaade elanikud ja paljud üleminekujärgus majandusega riigid sularaha rohkem kui arenenud riigid (Катасонов, 2014, pp. 77-78). Selline kultuuriline erinevus tekitab sageli küsimusi, mida tuleks siis pidada riskiindikaatoriks.

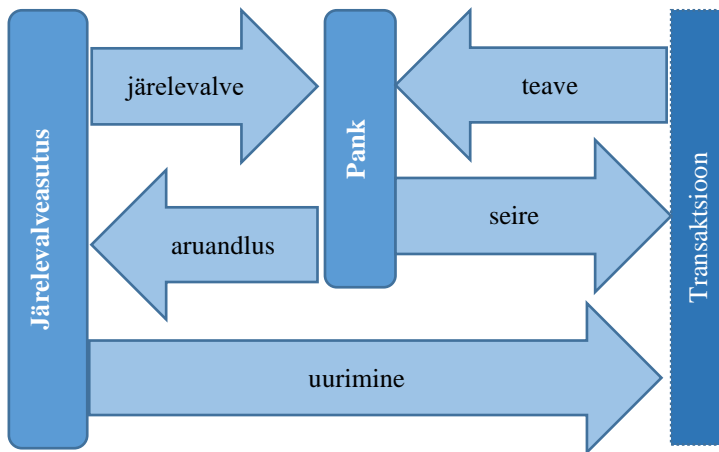
Tulenevalt riskide ohtlikkusest erineb ka nende hindamine. Näiteks poollegaalset eeltegevusest (nt turukaubandus või deklareerimata töö) pärinev mitteametlik raha otseselt kedagi ei ohusta ja tegevus kui selline on tavaliselt seaduslik ja avalik, seega peamiselt on sel juhul tegemist tulude varjamise ja seega maksudest kõrvalehoidumisega. Seevastu kõrgema ohuga riskid on seadustega otseselt keelatud või ühiskonda kahjustavatest tegevustest pärinev mitteametlik raha, nagu näiteks tulu amoraalsete teenuste pakkumisest või salakaubandusest. (Eamets, 2004)

Riskipõhisel lähenemisel rahapesu tõkestamisele tuleb lähtuda riskihinnangust. Riikliku **riskihinnangu** rakendamisel § 11 lg 2 kohaselt (Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, 2017): „võetakse arvesse ja kogutakse asjakohane teave, statistika ja analüüsid, mis on avaldatud või ministeeriumidele või nende valitsemisala asutustele kättesaadavad, sealhulgas rahvusvaheliste organisatsioonide ja Euroopa Komisjoni asjakohased riskihinnangud, raportid ning soovitused, järgides seejuures andmekaitse nõudeid.“ Määrusega võib § 11 lg 4 kohaselt (Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, 2017) kehtestada riikliku riskihinnangu alusel summalised piirmäärad, nõuded ärisuhte seirele või muud riskipõhised piirangud, mille eesmärk on maandada rahapesu või terrorismi rahastamise riske.“

RahaPTS-i 2. peatüki „rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud riskide juhtimine“ 1. jagu on pühendatud rahapesu riskide hindamisele. „Riikliku riskihinnanguga (Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, 2017):

- a) nähakse ette rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alaste õigusaktide, muude valdkonna ja sidusvaldkondade regulatsioonide ning järelevalveasutuste juhendite väljatöötamise ja muutmise vajadus;
- b) määratakse muu hulgas sektorid, valdkonnad, tehingumahud ja -liigid ning vajaduse korral riigid või jurisdiktsioonid, mille suhtes kohustatud isikud peavad kohaldama tugevdatud hoolsusmeetmeid, mida vajaduse korral täpsustatakse;
- c) määratakse muu hulgas sektorid, valdkonnad, tehingumahud ja -liigid, kus rahapesu ja terrorismi rahastamise risk on väiksem ning kus on võimalik rakendada lihtsustatud hoolsusmeetmeid. /.../“

2015. aasta Eesti siseriikliku rahapesu ja terrorismi rahastamise riskihinnangu kokkuvõttest (Rahandusministeerium, 2018) selgub, et: „kuritegude ring, mis on rahapesu eelkuriteoks, on Eestis väga piiratud. Valdavalt on eelkuriteoks välisriigis toime pandud arvutikelmus või kelmus (ja omastamine). Ülejäänud kuriteod on eelkuritegudeks vaid üksikjuhtudel (narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine; kuritegelikku ühendusse kuulumine; võltsitud dokumendi kasutamine; tegevusloata ja keelatud majandustegevus; maksualased süüteod).“ Sellega täidetakse RahaPTS § 11 lg 1 punkti 2 ja 3, määrates hoolsusmeetmete kohaldamiseks suurema ja väiksema riskiga valdkondasid. Riskihinnangul leiti, et (Rahandusministeerium, 2018): „meetmed äriühingute juhtimise ja omanike struktuuri tuvastamiseks on rahuldavad.“ Selles peegeldub eelmainitud „äri tundmise“ valdkonna riskihinnang. „Kliendi tundmise“ valdkonna riskihinnangust näeb, et (Rahandusministeerium, 2018): „sektoris rakendatud õigustehnilised meetmed isikusamasuse tuvastamiseks ja esitatud andmete sõltumatuks kontrolliks, töötlemiseks ja säilitamiseks vastavad standardis toodud eesmärkidele.“ Kokkuvõttest selgub, et (Rahandusministeerium, 2018): „pangandussektori peamiseks rahapesualasteks riskiteguriteks võib pidada mitteresidentist klientide suhteliselt suurt osakaalu hoiustes, eriti üksikute krediidasutuste puhul. Samuti mitteresidentide hoiuste koondumine üksikute ülisuurte jääkidega klientide kätte.“ Sellega täidetakse RahaPTS § 11 lg 1 punkti 2, määrates jurisdiktsioone hoolsusmeetmete kohaldamiseks.

Joonis 3. Järelevalveasutuse ja panga teabevahetuse skeem (Thomas, 2013, p. 9; autori tõlgitud)

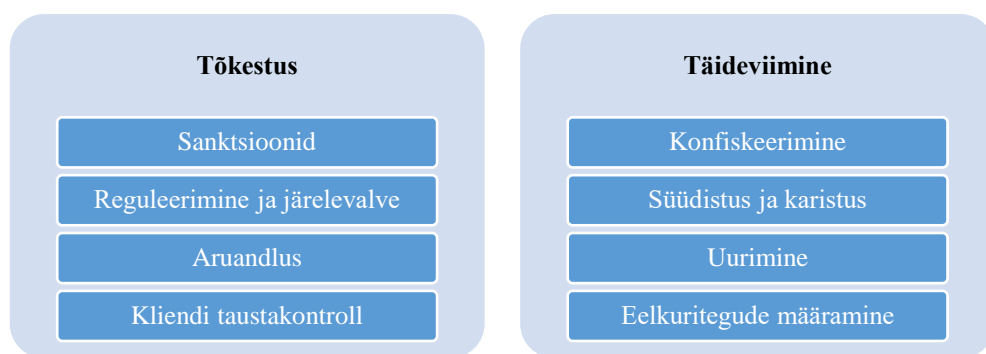
Joonis 3 illustreerib järelevalveasutuse ja panga vahelist teabevahetust, kui järelevalveasutus vajab pangalt teavet tehingu uurimiseks. Pank saab edastada kahtlase tehingu teabe järelevalveasutusele aruande esitamisega. Järelevalveasutus stimuleerib panka seaduse nõudeid täitma ka trahvi ohuga rikkumise puhul, selleks, et pank seiraks ja teataks kahtlastest tehingutest. Transaktsioon on kas rahapesu või seaduslik tehing. Pank teenib eratulu, aga tõhus järelevalve suurendab ühiskonna heaolu. Seire- ja aruandluskulud vähendavad panga eratulu. Rahapesu riskinäitajate muutmine selles teabevahetuses nende ülemäärase või ebapiisava tundlikkuse vältimiseks on tähtis kulude ja aja kao vähendamiseks. Seega rahapesust tehingu valehäirete arvukus toob kaasa lisakulu pangale ja aja kadu järelevalveasutusele, mis läheb faktide uurimisele, mis ei ole seotud rahapesuga. Sellest järeldeb, et mida rohkem valehäireid edastatakse, seda rohkem keskendutakse teabe töötlemisele, mitte uurimisele. Selgub, et rahapesu riskinäitajate õigsus suurendab järelevalve tõhusust ja seeläbi ühiskonna heaolu.

Kokkuvõtvalt võivad rahapesu riskid seisneda sularaha kasutamises teatud kombel, kahtlastes äritehingutes, ilmse põhjusega raha liikumistes (ka liikumatuses), isiku dokumentides, isiku suhtlemisviisis, äri iseloomu muundamises, ootamatutes suurtes rahvusvahelistes maksetes ja paljus muus. Riskipõhisel lähenemisel rahapesu tõkestamisele tuleb lähtuda riskihinnangust. Rahapesu riskinäitajate muutmine riskide hindamisel nende ülemäärase või ebapiisava tundlikkuse vältimiseks on tähtis kulude ja aja kao vähendamiseks, kuna mida rohkem realselt madala ohuga riske tuleb panga rahapesuvastases tegevuses ette, seda rohkem keskendutakse teabe töötlemisele, mitte uurimisele. Rahapesu riskinäitajate õigsus suurendab järelevalve tõhusust ja seeläbi ühiskonna heaolu. See võimaldab suunata ressursse rahapesu maandamiseks sinna, kus neil on kõige suurem mõju.

2. RAHAPESU MAANDAMISMEETMED JA NENDE RAKENDAMINE

2.1 Rahapesu maandamismeetmed

Eelmisest osast selgus, millised võivad olla rahapesu riskid ja kuidas neid hinnatakse. Selles alapeatükis analüüsitakse rahapesu riskide maandamismeetmeid krediidasutuste tegevuses ja nende üle riikliku järelevalve teostamisel. Rahapesu rahvusvaheliseks muutumise väljakutsele vastupanuks koordineeritakse maandamismeetmeid ja uuritakse rahapesu riskide suundumusi samuti rahvusvahelisel tasandil.

Joonis 4. Rahapesu maandamismeetmete sambad (Reuter & Truman, 2004, pp. 46-47; autori koostatud)

Joonisel 4 on toodud Reuteri ja Trumani poolt käsitletud kaks **rahapesu maandamismeetmete** sammast – **tõkestus** ja **täideviimine**. Tõkestusmeetmete eesmärk on takistada kurjategijatel rahapesu kanalitena kasutatavate krediidasutuste abil kuritegelikult saadud vara legaliseerimist. Täideviimismeetmete eesmärk on karistada kurjategijaid vaatamata tõkestuse meetmetele toimunud rahapesule ja teostada meetmete rakendamise alast järelevalvet krediidasutuste üle.

Eeltoodust tulenevalt, peaksid rahapesuvastased meetmed olema efektiivsed vastupanuks rahapesijate tegevusele, mis tähendab rahapesuvastase võitluse tähtsust nii rahvusvahelisel kui riigi tasemel. Hinnanguliselt 80% rahapesujuhtumitest on suuremal või vähemal määral rahvusvahelise iseloomuga (Bongard, 2001, p. 71). Rahapesu rahvusvaheliseks muutumise väljakutsele vastupanuks pole ühe riigi vastupanumeetmed piisavad. Seega ka **rahvusvahelisel**

tasandil koordineerivad valitsustevahelised organisatsioonid maandamismeetmeid ja uurivad rahapesu riskide suundumusi.

Rahvusvahelisest õigusest tulenevad rahapesu maandamismeetmed mõjutasid Eesti rahapesuvastast seadusloomet juba enne Euroopa Liiduga ühinemist. 2003. aastal jõustunud **rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni** (edaspidi – „ÜRO“) **konventsioon**, mille eesmärk „on edendada koostööd rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse tõhusamaks ärahoidmiseks“, käsitleb artiklis 7 rahapesu tõkestamise meetmeid (Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon, 2003, p. artikkel 7):

- a) „Osalisriik rakendab järgmisi abinõusid:
 - oma pädevuse piires kehtestab rahapesuilmingute vältimiseks ja nende kindlaks tegemiseks pankade ja teiste finantsasutuste ning vajaduse järgi ka muude asutuste tegevuse reguleerimise ja tegevuse üle teostatava järelevalve korra ning kohaldab seda asutustele, mida võidakse kasutada rahapesuks; korras nähakse ette kliendi isikusamasuse tuvastamise, arvepidamise ning kahtlasest tehingust teatamise nõue;
 - /.../ osalisriik näeb oma seaduse alusel haldus-, õigus- ja täitevasutustele ning muudele rahapesu vastu võitlevatele asutustele (sealhulgas kohtud, kui seda näeb ette osalisriigi seadus) ette võimaluse teha koostööd ja vahetada informatsiooni oma riigis ja rahvusvahelisel tasandil ning kaalub võimalust luua finantsteabeüksus, kes osalisriigi keskasutusena kogub, analüüsib ja vahendab rahapesu käsitlevat informatsiooni.
- b) Informatsiooni nõuetekohase kasutamise tagamiseks kehtestatud kaitsemeetmeid järgides ning seadusliku kapitali liikumist takistamata kaalub osalisriik võimalust rakendada abinõusid sularaha ja vabalt kaubeldavate maksevahenditega tehtavate tehingute piiriüleseks avastamiseks ja jälgimiseks. Nimetatud abinõuna võib käsitada sellise nõude kehtestamist, mille kohaselt peab üksikisik või ettevõtja teatama suure sularahakoguse või vabalt kaubeldavate maksevahendite piiriülesest ülekandest.
- c) /.../ Kutsutakse osalisriike üles juhinduma piirkondlike ja piirkondadevaheliste ning mitmepoolsete organisatsioonide kogemustest, mis on saadud rahapesu vastu võitlemisel.

- d) Osalisriigid püüavad rahapesu tõkestamiseks arendada kohtute ning täitev- ja finantsasutuste ülemaailmset, piirkondlikku, kohalikku ja kahepoolset koostööd.“

Osalisriigid on toetanud rahapesuvastase toimkonna ja ÜRO praktilise koostöö laiendamist. See aitaks võidelda näiteks terrorirühmituse „Islamiriik“ rahastamise vastu. Rahapesuvastane toimkond peaks suutma kiiresti reageerida rahvusvahelise terrorismi rahastamisega seotud kõige äkilisematele väljakutsetele ja ohtudele. (Financial Action Task Force, 2018)

Seega ÜRO konventsiooniga ühinenud osalisriik kehtestab võimaliku rahapesu kanalina kasutatavate finantsasutuste tegevuse üle teostatava järelevalve korra ning kohaldab seda nende suhtes. Nõutakse kliendi isikusamasuse tuvastamist, arvepidamist ning kahtlasest tehingust teatamist, kuid seda tuleb teha seadusliku kapitali liikumist takistamata ja andmekaitseõudeid järgides. Osalisriigid juhivad kohalikust ja rahvusvahelisest kogemusest ning arendavad koostööd. Koostöö laiendamine aitaks tõkestada näiteks terrorirühmituse rahastamist.

1989. aastal Pariisis toimunud G7 tippkohtumisel loodud riikidevaheline **rahapesuvastane toimkond** (ingl k - *Financial Action Task Force*) (edaspidi – „**FATF**“) on valitsuste vaheline organ, mis on moodustatud ülemaailmse rahapesu vastu võitlemiseks. Esialgu kuulusid toimkonda G7 liikmete (Ameerika Ühendriigid, Suurbritannia, Jaapan, Kanada, Saksamaa, Prantsusmaa, Itaalia) riigipead, Euroopa Komisjon ja veel kaheksa riiki. FATF hõlmab täna 35 riiki: Argentiina, Austraalia, Austria, Belgia, Brasiilia, Kanada, Hiina, Taani, Soome, Prantsusmaa, Saksamaa, Kreeka, Hong Kong, Island, India, Iirimaa, Itaalia, Jaapan, Lõuna-Korea, Luksemburg, Malaisia, Mehhiko, Madalmaad, Uus-Meremaa, Norra, Portugal, Venemaa, Singapur, Lõuna-Aafrika, Hispaania, Rootsi, Šveits, Türgi, Suurbritannia ja Ameerika Ühendriigid. FATFi liikmed on ka kaks rahvusvahelist organisatsiooni: Euroopa Komisjon ja Pärsia lahe koostöönõukogu. FATF on loodud vastusena rahapesu ohtude väljakutsetele pangandussüsteemides ja finantsinstitutsioonides. Selle eesmärk on poliitika väljatöötamine ja edendamine nii riigi kui rahvusvahelisel tasandil rahapesu ja terrorismi rahastamise vastu võitlemiseks. (Financial Action Task Force, 2018)

Seega FATF loodi valitustevahelise kokkuleppega rahapesu ohtude väljakutsetele vastupanuks. FATF on poliitikakujundamise organ, mis töötab selleks, et luua vajalik poliitiline tahe eeltoodud valdkondade väljakutsetes riiklikke seadusandlike ja regulatiivsete reformide ellu viimiseks.

Selle eesmärgi täitmiseks uurib FATF rahapesu meetodeid ja suundumusi, vaatab üle valitsuste tegevusi rahapesu riskide maandamiseks ja kavandab meetmeid kuritegude ennetamiseks. Seepärast esitati 1990. aastaks neljakümmend soovitus rahapesu maandamise plaanina osalisriikidele. FATFi dokument, „**nelikümmend soovitus**“, on rahapesu vastumeetmete kogum, mis käsitleb alaga kokkupuutumisel rahvusvahelisi koostöömeetmeid, järelevalvet ja finantssüsteemide reguleerimist. (Financial Action Task Force, 2018)

FATFi missioon seisneb kolmes põhiküsimuses. Esimene ülesanne on ülemaailmse rahapesuvastase võrgustiku loomine, sealhulgas liikmete hulga laiendamine, ülemaailmsete rahapesuvastaste asutuste loomine ja töösuhete loomine vastavate rahvusvaheliste organisatsioonidega. Teine ülesanne on jälgida neljakümne soovituse rakendamist liikmesriikides, mis hõlmab sealhulgas liikmete iga-aastast enesehindamist ja vastastikust hindamist. Viimane ülesanne hõlmab rahapesu vastumeetmete ja suundumuste ülevaatamist. Selleks, et säilitada neljakümne soovituse aktuaalsust, jätkab FATF andmete kogumist ja juba kogutud andmete ülevaatamist rahapesualase kuritegevuse kohta. FATF jätkab oma tegevust senikaua, kui selle liikmed leiavad, et see on aktuaalne ja asjakohane. (Financial Action Task Force, 2018)

FATF töötab pidevalt eesmärgil parandada rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid. Muuhulgas otsustati 2006. aastal luua rahvusvahelise koostöö hindamise tööühm (ICRG). Vastavalt seatud eesmärkidele, FATF tegeleb selle liikmete arvu suurendamisega, kaasates strateegiliselt olulisi riike. Need riigid võiksid kasutada enda mõju hallatavates piirkondades suurendamiseks tõhusust võitluses rahapesu ja terrorismi rahastamisega. (Росфинмониторинг, 2018)

Nagu varem mainitud, on FATFil kaks võimalust jälgida neljakümne soovituse rakendamist selle liikmete poolt. Esiteks palutakse kõigil liikmesriikidel end hinnata, vastates igal aastal välja töötatud küsimustikele. Saadud vastused annavad teabe soovituste rakendamise ulatuse määrast. Seejärel analüüsitakse andmeid, et määrata kindlaks üksikute riikide ja ka kogu liikmeskonna tegevuse tõhusust. Teine hindamismeetod hõlmab vastastikust hindamist. Selle protsessi käiku on hõlmatud kolm või neli eksperti õiguskaitses-, finants- ja õigusvaldkonnas, et teha teise liikme kohapealne hindamine. Seejärel koostab meeskond raporti, milles kirjeldatakse üksikasjalikult riigi rahapesuvastase võitluse süsteemi arengut ja selles süsteemis esinevaid puudusi. Kui riik ei järgi soovitusi, peab see esmalt esitama täiskogu istungitel aruande enda tegevuse tõhususest. Teiseks võib kohaldada soovitusi 21, milles soovitatakse

kõikidel teistel finantsasutustel hakata kontrollima kõiki rahalisi tehinguid mittevastava riigi eraisikute või juriidiliste isikutega. Lõpuks, kui kõik muud võimalused on ammendatud, võidakse peatada riigi liikmelisuse. (Financial Action Task Force, 2018)

Seega rahapesuvastase võitluse vastases võitluses peab FATF vajalikuks, et kõikidel maailma rahanduskeskustel oleksid järelevalve süsteemid, mõjutusmeetmed, eeskirjad ja finantseksperdid, kes aitaksid rahapesu avastada, ennetada ja vajadusel karistada. Kuna FATFi missiooni üheks põhiküsimuseks on neljakümne soovitus rakendamine, siis peab rahapesuvastasest koostööst hoiduvate riikide määratlus olema järjepidev.

Euroopa Liidu direktiiv juhendub eelpool kirjeldatud Rahapesuvastase toimkonna FATFi soovitustest. Euroopa Liidu direktiiv 2015/849 on neljas rahapesu ohtu käsitlev direktiiv, mille kolmandas lõikes võetakse arvesse, et (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2015/849, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist, 2015): „nõukogu direktiivis 91/308/EMÜ määratleti mõiste „rahapesu” uimastikuritegude kaudu ja kehtestati kohustused ainult rahandussektorile. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2001/97/EÜ laiendati direktiivi 91/308/EMÜ reguleerimisala nii kuritegude kui ka kutsealade ja tegevuste seisukohast. /.../ FATF vaatas 2003. aasta juunis läbi oma soovitused, et hõlmata terrorismi rahastamist, ja nägi ette üksikasjalikumad nõuded seoses kliendi isikusamasuse tuvastamisega ja kontrollimisega, olukorrad, kus suurema rahapesu või terrorismi rahastamise ohu tõttu võivad olla põhjendatud tugevdatud meetmed, ja olukorrad, kus väiksema ohu tingimustes võivad olla põhjendatud vähem ranged kontrollimeetmed. Kõnealuseid muudatusi võeti arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis 2005/60/EÜ ning komisjoni direktiivis 2006/70/EÜ.“

Direktiivi neljandas lõikes võetakse arvesse, et (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2015/849, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist, 2015): „rahapesu ja terrorismi rahastamine toimub sageli rahvusvahelises keskkonnas. Üksnes riigi tasandil võetavatel meetmetel või ka liidu tasandil võetavatel meetmetel, ilma et võetaks arvesse rahvusvahelist koordineerimist ja koostööd, oleks väga piiratud mõju. Liidu poolt selles valdkonnas võetavad meetmed peaksid seega sobima kokku muude rahvusvahelisel tasandil võetavate meetmetega ja olema vähemalt sama ranged. Liidu tegevus peaks jätkuvalt arvestama eelkõige FATFi soovitustega ja teiste rahapesu ja terrorismi rahastamise vastases võitluses osalevate rahvusvaheliste organite instrumentidega. Rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse tõhustamiseks tuleks asjaomased liidu

õigusaktid viia asjakohasel juhul kooskõlla 2012. aasta veebruaris FATFi poolt vastu võetud rahvusvaheliste standarditega rahapesu ning terrorismi ja massihävitusrelvade leviku rahastamise vastu võitlemise kohta /.../.

Seega **IV Euroopa Liidu direktiiv** juhendub Rahapesuvastase toimkonna FATF muudetud soovitudest. Näiteks, kuna üheski kinnisvaraga seotud tegevuses ei ole rahapesuriskide esinemine välistatud, siis täpsustab direktiiv teises artiklis „kinnisvaravahendaja” mõistet, mis hõlmab asjakohasel juhul ka üüri- või rendilepingute vahendajaid. Teiseks näiteks on kohustus liikmesriikidele luua tegelike kasusaajate keskregister. Kokkuvõttes kõige olulisemad muudatused uute soovitudest puhul on järgmised (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2015/849, mis käsitleb finantsüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist, 2015):

- a) Reeglipõhiselt regulatsioonilt riskipõhisele lähenemisviisidele ja seiremeetmetele üleminek. Kuna risk ei ole kõigil rahapesu juhtudel sama, siis sellest tulenevalt tuleks järgida terviklikku riskipõhist lähenemisviisi.
- b) Erasektorile vastutuse nihutamine rahapesu maandamise meetmete eest. Üks peamisiid lähenemisviise on „tunne oma klienti“, mis krediidasutustele tähendab sealhulgas klientide segmenteerimist ja seiret.
- c) Rahapesu eelkuriteo mõiste laiendamine liiduriikide karistusseadustikes.

Eesti RahaPTS-is loetletud kohustatud ettevõtted ja organisatsioonid peavad töös kasutama erinevaid rahapesu maandamise meetmeid, mis tulenevad EL direktiivist, mis omakorda FATFi soovitudest. Kohustuslikud tegevused ehk **hoolsusmeetmed** on toodud RahaPTS-i §-is 20, kuid kokkuvõtvalt peavad krediidasutused oma tegevuses teostama (RMP.ee, 2018); (Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, 2017):

- a) klientide isikusamasuse tuvastamise (selleks hangitakse infot sõltumatutelt osapooltelt), riikliku taustaga või talle lähedase isiku tuvastamine,
- b) regulaarset taustakontrolli oma praeguste ja uute klientide seas (uuritakse finantsolukorda, laenuvõtmise eesmärki, geograafilist asukohta, poliitilist positsiooni),
- c) tuvastama tegeliku kasusaaja,
- d) järelevalvet arvelduste ja tehingute üle, mille puhul jälgitakse raha ja vara liikumist (kahtlust tekitavate tehingute eesmärkide, sisu, tehingus osalevate isikute ja allikate puhul asutakse juhtumit lähemalt uurima ja teavitatakse vajadusel järelevalveasutusi).

Hoolsusmeetmete täitmise järelevalve ja osaliselt maandamismeetmete täideviimise teostamiseks on Eestis mitmeid organisatsioone. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega tegelevad Eestis (Finantsinspeksioon, 2010):

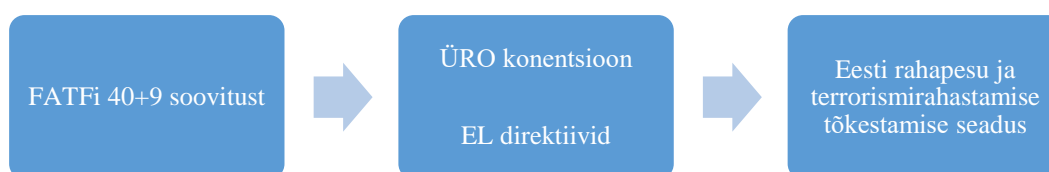
- a) **Finantsinspeksioon**, mis teostab riiklikku järelevalvet temalt tegevusloa saanud pankade, kindlustusseltside, kindlustusvahendajate, investeerimisühingute, fondivalitsejate, investeerimis- ja pensionifondide, makseasutuste, e-raha asutuste, krediidiandjate ja -vahendajate ning väärtpaperituru üle.
- b) **Rahapesu andmebüroo (RAB)** Politsei- ja Piirivalveameti iseseisva struktuuriüksusena, mille põhiülesandeks on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine Eestis. RAB analüüsib ja kontrollib kohustatud subjektidelt ning teistelt isikutelt laekunud teavet rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse kohta ja võtab vajaduse korral tarvitusele abinõud vara säilitamiseks ning edastab kuriteo tunnuste avastamisel materjalid pädevatele asutustele.
- c) Eesti **Pangaliidu** rahapesu tõkestamise alane toimkond on pankade, Eesti Panga ja Rahapesu andmebüroo koostööorgan.
- d) Üldine vastutus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusandliku tausta ja tegevuse koordineerimise eest on **Rahandusministeeriumil**.
- e) Rahapesu tõkestamise alane **valitsuskomisjon** rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist puudutavate küsimuste lahendamise koordineerimiseks moodustati 2006. aastal. Selle liikmeteks on avaliku sektori asutuste ning teiste rahapesuvastase võitlusega seotud institutsioonide esindajad. Komisjon moodustati siseriikliku koordinatsioonisüsteemi sisseseadmise eesmärgil, sest efektiivse lahenduse leidmine antud valdkonna probleemidele eeldab erinevate asutuste järjepidevat koostööd. Komisjoni kuuluvad mitmete ministeeriumite, Maksu- ja Tolliameti, Prokuratuuri, politseiasutuste, Eesti Panga ja Finantsinspeksiooni esindajad.
- f) **Prokuratuur, Kaitsepolitsei, Maksu- ja Tolliamet, kohtud.**

Näiteks 2015. aasta Eesti siseriikliku rahapesu ja terrorismi rahastamise kokkuvõttest pangandussektori mõjustatavusest selgub Finantsinspeksiooni koostöö teiste riikidega. Finantsinspeksioon leppis kokku naaberriikide finantsjärelevalveasutustega koostöös, mis on ennast hästi õigustanud. Riikidevaheline teabevahetus informeerib rahapesualastest probleemidest, mis on asjakohane Eestis tegutsevate välispankade filiaalide puhul, kuna järelevalve toimub seal koostöös välismaa järelevalvega, mistõttu võimalikest rikkumistest teavad mõlema maa järelevalveasutused. Krediidiasutuste konkurentsisis on rahvusvaheline

maine järjest olulisem, mistõttu pangad ei soovi tõmmata ei tegevuskohamaa ega teise riigi järelevalveasutuse kõrgendatud tähelepanu. (Rahandusministeerium, 2018)

Seega Eestis tegelevad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega mitmed RahaPTSis määratud järelevalveametid ja teised organisatsioonid. Seejuures Finantsinspeksioon arendab rahvusvahelist rahapesuvastase järelevalve koostööd.

Eeltoodust järeldub, et Eesti seadusandlik rahapesuvastane tegevus on järginud rahvusvahelise õiguse suundumusi. Rahapesu riskide määratlemine ja nende maandamismeetmed on olnud vastavuses FATFi soovitustega. Selgus, millest on tingitud rahapesu maandamismeetmed. Eesti rahapesuvastane seadusloome on toodud joonisel 5, mille kohaselt RahaPTS juhindub peamiselt EL direktiividest (vähemal määral ka otse ÜRO konventsioonist), mis omakorda juhinduvad FATFi soovitustest.

Joonis 5. Eesti rahapesuvastane seadusloome rahvusvahelise õiguse mõjul (autori koostatud)

Kokkuvõtvalt koosneb rahapesu maandamismeetmete süsteem kahest sambast – tõkestusest ja täideviimisest. Tõkestusmeetmete eesmärk on takistada kurjategijatel rahapesu kanalitena kasutatavate krediitiasutuste abil kuritegelikult saadud vara legaliseerimist. Täideviimismeetmete eesmärk on karistada kurjategijaid vaatamata tõkestuse meetmetele toimunud rahapesule ja teostada meetmete rakendamise alast järelevalvet krediitiasutuste üle. Rahapesu rahvusvaheliseks muutumise väljakutsele vastupanuks koordineerib Rahvusvaheline rahapesuvastane toimkond FATF maandamismeetmeid rahvusvahelisel tasandil. Eesti seadusandlik rahapesuvastane tegevus on järginud rahvusvahelise õiguse suundumusi, seega rahapesu riskide määratlemine ja nende maandamismeetmed on olnud vastavuses FATFi soovitustega. Eestis on mitmeid rahapesuvastaseid organisatsioone, kes muuhulgas leppivad kokku koostöös naaberriikide finantsjärelevalveasutustega ka maandamismeetmete koordineerimiseks.

2.2 Rahapesu hoolsusmeetmete rakendamine

Selles osas analüüsitakse rahapesu hoolsusmeetmete rakendamist pangandussektoris. Analüüsitakse ka nende rakendamata jätmist viimaste aastate Eesti ühe mastaapseima juhtumi näitel. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks viiakse läbi küsitlus Venemaa kõrgeima reitinguga pankade seas. Uurimismetoodika ja valimi põhjendus on kirjeldatud selles alapeatükis.

Rahandusministeeriumi juhitud riskihinnangu koostamise töögrupi 2015. aasta kokkuvõttest riikliku riskihinnangu käigus läbiviidud pangandussektori mõjustatavusest selgub, et: „Pangandussektori peamisteks rahapesualasteks riskiteguriteks võib pidada mitteresidentist klientide suhteliselt suurt osakaalu hoiustes, eriti üksikute krediidasutuste puhul. Samuti mitteresidentide hoiuste koondumine üksikute ülisuurte jääkidega klientide kätte. /.../ Keerukate omandistruktuuride puhul on keeruline tuvastada tegelikku kasusaajat.“ (Rahandusministeerium, 2018)

Ka Rahapesu andmebüroo 2016. aastaraamatus tuuakse välja, et: „Sagenenud on juhtumid, kus /.../ mitme miljoni dollarilised ülekanded laekuvad Eesti finantsasutustes avatud mitteresidentidest äriühingute kontodele. 2016. aastal jätkusid juhtumid, kus Venemaalt laekusid Eestis kontosid omavate mitteresidentidest äriühingute kontodele pikema perioodi vältel ülekanded suurtes summades /.../. Koostöö Venemaa partnerorganisatsioonidega, et tuvastada, kas ja millistest eelkuritegudest pärinevad Eesti finantsüsteemi laekunud rahalised vahendid, ei ole olnud tulemuslik. /.../ Eesti asutustel keeruline kui mitte võimatu tuvastada, /.../ kuhu liikusid edasi kõik kaubad, mis nende vahendite eest soetati.“ (Rahapesu andmebüroo, 2016, p. 26)

Rahvusvaheline Organiseeritud kuritegevuse ja korrupsiooni teavituse projekt (OCCRP) avalikustas andmed, mille kohaselt pesti rahvusvahelises skeemis kogumahuga umbes 20 miljardit dollarit, millest 2011. aastast 2014. aastani läbi Eesti 1,58 miljardit dollarit tundmatu päritoluga raha Venemaalt, millest 1,18 miljardit dollarit liikus läbi Danske Bank'i Eesti filiaali (OCCRP, 2017).

Finantsinspeksioon tuvastas seoses selle juhtumiga puudusi Danske Bank'i tegevuses ka kliendiga sõlmitud ärisuhte eesmärgi ja olemuse mittenõuetekohases tuvastamises. Finantsinspeksioon: „viis 2014. aasta keskpaigas Danske Bank A/S Eesti filiaalis läbi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete kohaldamist käsitleva põhjaliku kohapealse kontrolli. Selle tulemusena tegi Finantsinspeksioon Danske Bank A/S Eesti filiaalile 15. juulil

2015 ettekirjutuse, millega nõuti tuvastatud rikkumiste lõpetamist ja kohustati pank viima oma tegevus kooskõlla krediitiasutuste seaduse ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusega. Lisaks kohustas Finantsinspeksioon krediitiasutust muutma oma protseduurireegleid, tuvastama nõuetekohaselt kliendiga sõlmitud ärisuhte eesmärk ja olemus, kohaldama piisavaid meetmeid klientide tegevuse jälgimisel ning tagama muude rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kohustuste kohane täitmine. /.../ Danske Bank A/S Eesti filiaal suhtus täie tõsidusega kohapealsete kontrollide käigus tuvastatud puudustesse ning on igakülgselt koostööd tehes võtnud tarvitusele meetmeid tuvastatud puuduste kõrvaldamiseks.“ (Finantsinspeksioon, 2016)

Eeltoodust järeldub, et Eesti pangandussektori peamiseks rahapesualaseks riskiteguriks peetakse mitteresidendist kliente Venemaalt, kelle äriühingute kontodele laekuvad pikema perioodi vältel ülekanded suurtes summates. Samas rahapesuvastane koostöö Venemaaga ei ole olnud praktikas tulemuslik. 2014. aastal Finantsinspeksioon tegi Danske Bank’i Eesti filiaalis kohapealse kontrolli seoses Venemaa pankadest liikunud tundmatu päritoluga rahaga. Danske Bank’i tegevus polnud kooskõlas rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusega, mis väljendus ka kliendiga sõlmitud ärisuhte eesmärgi ja olemuse mittenõuetekohases tuvastamises. Seega sellega ignoreeriti eelkõige „kliendi äri tundmise“ riski valdkonda, mille tõttu 2015. aastal tehti rikkumiste kõrvaldamiseks pangale ettekirjutus.

Kuigi esmalt pärast järelevalvemenetlusest näis, et Danske Bank oli valmis viima oma tegevust RahaPTS-ga vastavusse, lubades kasutada meetmeid tuvastatud puuduste kõrvaldamiseks, tuli hiljem ilmsiks uus asjaolu. OCCRP rapordi kohaselt liikusid läbi Danske Bank’i Eesti filiaali kahtlase taustaga ettevõtetele kuulunud miljardid eurod. Selle filiaali mitteresidentide hulgas olid arvatavalt rahapesuga tegelenud ettevõtted, mille tegelikke omanikke polnud kindlaks tehtud. Nii näiteks ilmnes, et üks neist kahtlase taustaga ettevõtetest „Lantana Trade LLP“ oli tihedalt seotud ühe vähetuntud Venemaa panga, Promsberbank’iga. Lantana’t esindas Promsberbanki juhatuse liige, Venemaa presidendi nõbu. Üks panga suuremaid aktsionäre oli pankur, kes on seotud Venemaa föderaalsete luureteenistusega. Teine suuraktsionär, kellel oli arveldusarve Danske’s, arreteeriti 2016. aastal laiaulatusliku pettuse eest. Promsberbank läks pankrotti pärast seda, kui Venemaa Keskpank tühistas selle litsentsi 2015. aastal, kui avastati, et pangast on kadunud kolm miljardit rubla (umbes 43 miljonit eurot). Kohus algatas Promsberbank’i vastu kriminaalasja. Kuigi ülekandeid läbi Danske tehti aastaid, peatas see pank kahtlaste ettevõtete teenindamise alles 2015. aasta lõpus. Selle ajaga aga teenis Danske kontsern oma Eesti filiaalilt mitteresidentidelt niivõrd palju, et kolmel aastal toodeti üldjuhul

75 kuni 90 protsenti kogutulemist. Danske alustas põhjaliku siseuurimisega alles 2017. aastal. (OCCRP, 2018)

Kuna konfidentsiaalsuskohustus ei luba üksikasju kommenteerida, siis ERR majandusuudiste artiklist saab teada, et: „Finantsinspeksioon leidis 2014. aastal muuhulgas, et /.../ Danske panga Eesti filiaal ei esitanud toonases menetluses tõendeid selle kohta, et oleks esinenud pangasisene analüüs, mille käigus oleks tuvastatud või esitatud kahtlus Lantana Trade LLP tegeliku kasusaaja või vastava äri kohta. Muuhulgas selle ettevõtte suhtes esinenud tegevusetus moodustas finantsinspeksiooni poolt pangale tehtud etteheite sisu. Finantsinspeksioon rõhutas, et finantsjärelevalveasutuse võimalik eksitamine järelevalvemenetluses on tõsine rikkumine, kui Danske pank ise omas selle kliendi kohta täiendavat kõnealust teavet, mida kohapealse kontrolli käigus ei esitatud. Selle kontrollimiseks kaalub inspeksioon uue menetluse rakendamist, kuid vastavalt seadusele ei ole finantsjärelevalvemenetlus avalik. Vastavalt Euroopa Liidu õigusele teeb Taani krediitiasutuse, sealhulgas tema sisekontrollisüsteemi kui terviku toimimise üle järelevalvet Taani pädev asutus, keda finantsinspeksioon on nendest asjaoludest teavitanud.“ (ERR, 2018)

Selgus, et finantsjärelevalveasutust eksitati järelevalvemenetluses. Kuigi Finantsinspeksiooni sekkumisega on selle pangaga seotud risk praeguseks maandatud, jõudis Danske pank teenida oma tegevusetusega rahapesu riski maandamisel. Samas on Eesti finantsjärelevalveasutuse võimalused on piiratud, kuna Danske Eesti **filiaal** on Taani Kuningriigi krediitiasutuse filiaal. Eesti riiki kasutatakse **transiitmaana** Venemaalt algust saavates rahapesuskeemides.

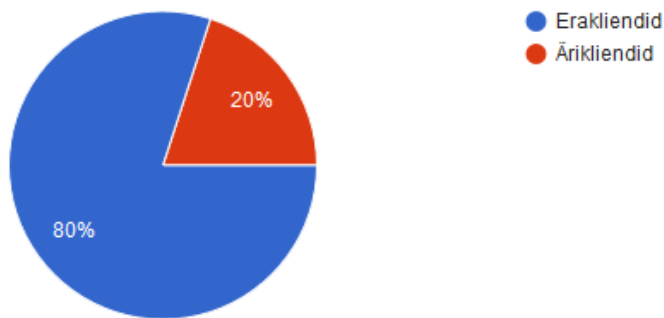
Eesti Pangaliit ja Rahapesu Andmebüroo näevad ühe tõhusa meetmena rahapesuriskide olulisel vähendamisel osaliselt pööratud tõendamiskohustuse sisseviimist ja tsiviilkonfiskeerimise rakendamist. See meede tuleneb uue EL direktiivi eelnõust. Kuna rahapesus süüdistamise korral on vajalik, aga pole paljudel juhtudel võimalik tõendada ära seost vara päritolu eelkuriteost rahvusvahelise koostöö kitsaskohtade ilmnemise tõttu, siis „peab raha valdaja tõendama ära raha seadusliku päritolu ja tegeliku kasusaaja“. (Rahapesu andmebüroo, 2016, p. 8); (Eesti Pangaliit, 2018)

Kuna Danske Bank'i Eesti filiaal on teise Euroopa Liidu riigi krediitiasutuse filiaal (seega Finantsinspeksiooni võimalused on piiratud) ning suurte rahvusvaheliste rahapesujuhtumite korral praktiline koostöö Venemaaga võimalikuks ei osutu, jõuab kriminaalse päritoluga raha tavaliselt olla edasi kantud enne kuriteovihjet. See ilmnes kaasuse algetappidele kaasnevate asjaolude selgitamisel. „Rahapesuga on tegemist ka juhul (Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, 2017), kui kuritegelik tegevus, mille tulemusel saadi rahapesus kasutatav

vara, toimus teise riigi territooriumil.“ Seega peamise Eesti rahapesu riskiteguri tõhusaks maandamiseks tuleb teiste lahenduste seas leida ka võimalusi, kuidas laiendada koostööd Venemaa poolega Eestis tegutsevate pankadega teabe vahetuseks, mis suurendaks rahapesu seire õigeaegsust Eesti panganduses. Näiteks Finantsinspeksioon sõlmis 2008. aastal koostöökokkuleppe Venemaa Keskpangaga (Finantsinspeksioon, 2008). Praktika näitab, et senisest koostöö tasemest Venemaaga ei piisa.

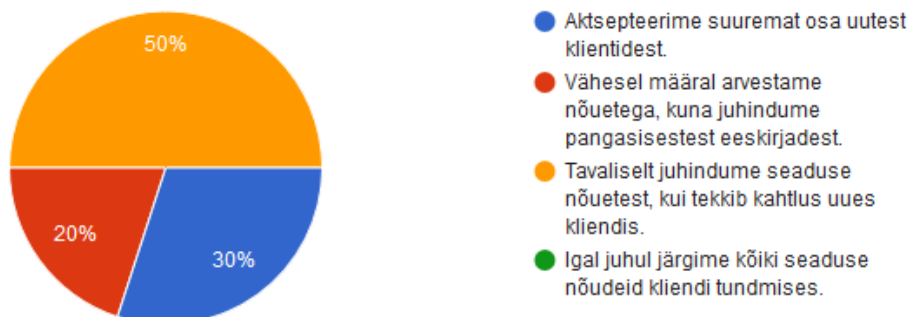
Lõputöö autor järeltab eeltoodust, et kuna rahapesu eelkuriteo avastamine jääb neil juhtudel Venemaa julgeoleku pädevusse, tuleks uurida teist rahapesuahela algetappi, kui rahapesijatest kliendid kasutavad kriminaalsel teel saadud raha paigutamise kanalina Venemaa pankasid, nagu kaasuses toodud Promsberbanki. Eestis kohustavad seaduse muudatused rahapesu tõkestamise hoolsusmeetmeid järjest rohkem rakendama just pankasid. Seega just Venemaa pankade **koostöökokkulepete** loomise teel Eesti pankade ja järelevalveasutustega võib Eesti pool alustada rahapesukahtlusega tehingute ajaldise seirega selle riski puhul. Enne koostöökokkuleppeid tasub uurida, mis teguritest on tingitud Venemaa pankadest algava rahapesu riskid. Uuring võib mingil määral lisaks anda selgust sealsete pankade suhtumises rahapesu maandamisse.

Uuringu läbiviimiseks koostas lõputöö autor veebipõhise küsimustiku, mis koosneb kaheksast kohustuslikust valikvastusega küsimusest (küsimustik toodud lõputöö lisan). Küsimuste püstitamisel fokuseeriti vastuste seotusel lõputöö teemaga ja püstitatud eesmärkidega. Küsimustiku koostamisel oli abiks veebikeskkond „Google'i vormid“, mis tagas vastajatele anonüümsuse ning andis saadud tulemustest graafilise ülevaate diagrammidena. Mugavusvalimi moodustamisel lähtuti pankade koostöövalmiduse põhimõttest, kuna vähetuntud pankadelt oleks tõenäoliselt raskem vastuseid saada. Seega koostati nimekiri Venemaa pankadest, mida plaaniti uuringusse kaasata, valides uuritavaid peamiste tulemusnäitajate reitingu põhjal, mille esiridadele ei satu vähetuntud pangad. Reiting koostatakse Venemaa Keskpanga veebilehel avaldatud meetodil Venemaa krediidasutuste aruandluse abil (ИА «Банки.ру», 2018). Küsimustik edastati kahekümnele panga klienditeeninduseesindajale, kellest kümme vastasid. Valimi kuuluvad Venemaa uurimishetkel kõrgeima reitinguga 20 panka, sealhulgas näiteks: Sberbank Rossii, VTB, Gazprombank, Rosselhozbank, Binbank, Alfa-Bank, Moskovskij Kreditnyj Bank, Rajffajzenbank JuniKredit Bank jt. Anonüümset küsimustikku kasutati seetõttu, et tegemist on konkreetse panga mainet rikkuda võiva teabega, mida panga esindajad tõenäoliselt ei avaldaks intervjuu käigus. Valikvastused on siin vene keelest tõlgitud.

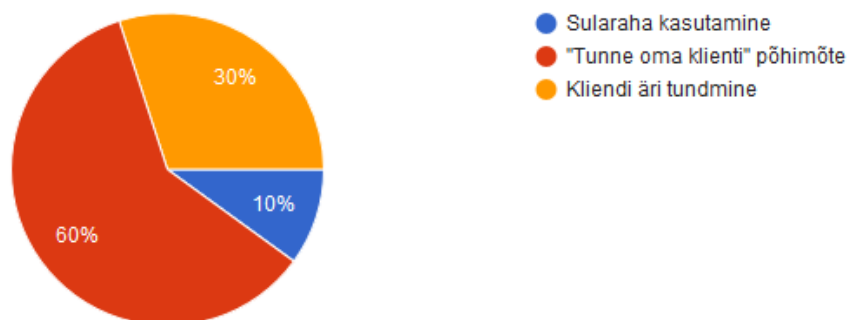
Joonis 6. Pankade peamised kliendid (autori koostatud)

Peamiselt keskendutakse eraklientide teenindamisele (joonis 6), kuid see ei tähenda äriklientide vähesust pankade kliendibaasides. Siin loevad pankade võimalused pakkuda äriklientidele paindlikke makselahendusi, laenusid ja kaubanduse rahastamist.

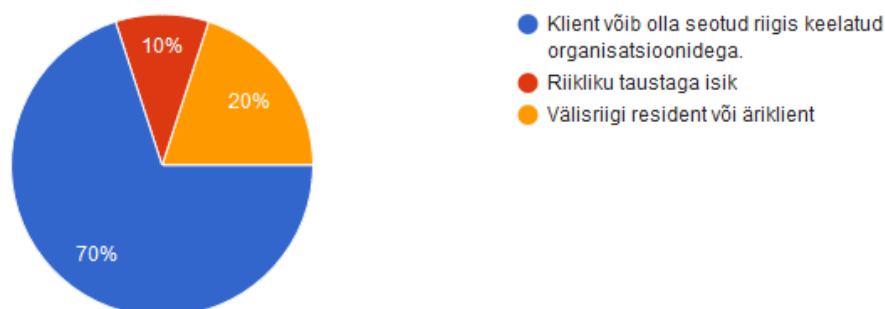
Joonis 7. Kohaliku rahapesuvastase seaduse nõuete arvestamine pangas uue kliendi aktsepteerimisel (autori koostatud)

Peaaegu kolmandik pankadest aktsepteerib võimalikult suurt hulka uusi kliente hoolimata „tunne oma klienti“ hoolsusmeetmest (joonis 7). Uue kliendi aktsepteerimisel juhindutakse mõnel määral panga sisekorraeskirjadest ja kirjutamata kokkulepetest, mis võivad nii tuleneda kui ka mitte olla vastavuses kohaliku rahapesuvastase seaduse nõuetega. Pooltes pankades väidetavalt juhindutakse vaid kliendis kahtluse korral seaduse nõetest. Ükski pankadest ei järgi alati täpselt kõiki seaduse nõudeid kliendi tundmises.

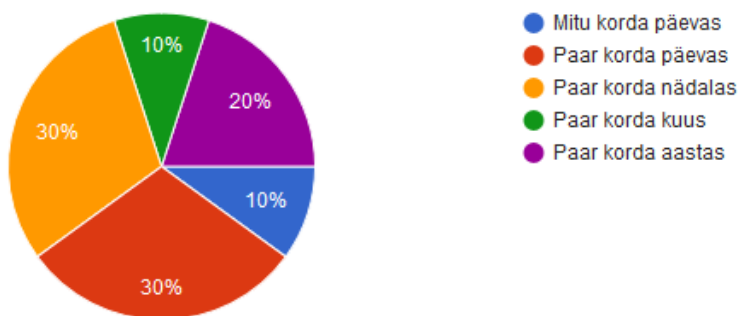
Joonis 8. Kõige olulisem kliendibaasi rahapesu riski valdkond pangale (autori koostatud)

Joonisest 8 järeldeb kinnitus alapeatükis 1.2 näitena toodud kultuuriline erinevus, mis tekitab tihti lahkarmumusi selle kohta, mida tuleks pidada riskiindikaatoriks, sest sularaha kasutamist ei peeta Venemaal oluliseks teguriks. Pankade jaoks on tavaliselt olulisem kliendi tundmine. Kui vaid 20% pankadest keskenduvad äriklientidele (joonis 6), siis 30% jaoks on olulisem kliendi äri tundmine.

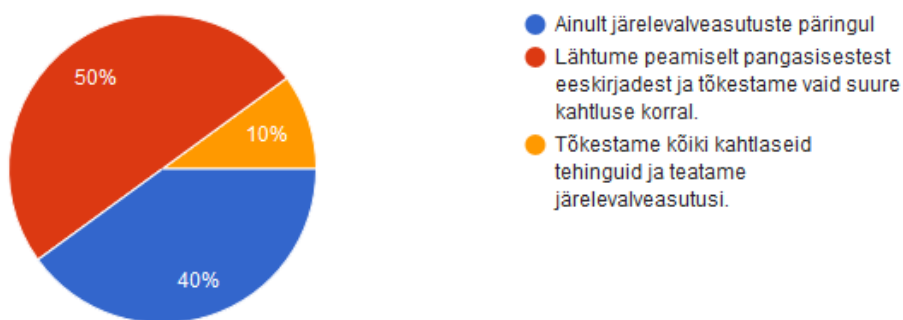
Joonis 9. Kliendist tulenev riskitegur panga rahapesu hooldusmeetmete kohaldamisel tugevdatud korras (autori koostatud)

Joonisest 9 järeldeb, et suurem osa pankadest rakendaks tugevdatud korras hooldusmeetmeid riigis keelatud organisatsiooniga (nt „Islamiriik“) seotud kliendi suhtes. Ainult ühe panga jaoks on olulisemaks riskiteguriks riikliku taustaga isik, mis pole üllatav, kui pöörduda Promsberbanki kaasuse poole, kui panka juhtisid riikliku taustaga isikud ise.

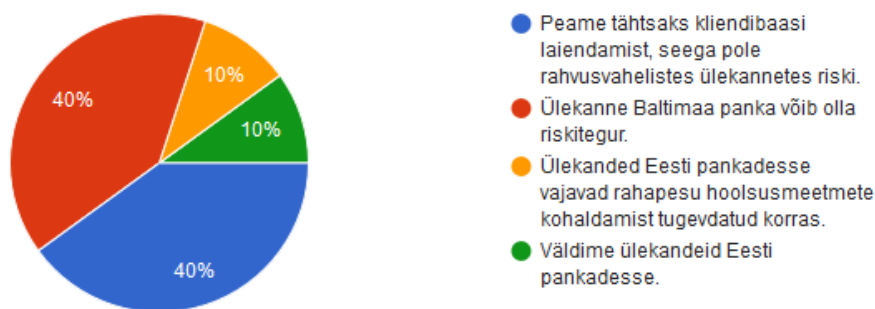
Joonis 10. Rahapesu tunnustega tehingute tuvastamise tihedus pangas (autori koostatud)

Joonisest 10 järeldub, et rahapesu tunnuste nägemise erinev tihedus võib olla tingitud nii pankade erinevast arusaamast rahapesu tunnustest, kui erinevast hoolsusest selles vallas, kui ka pangas toimuvate tehingute tihedusest. Kui pangal on vähem kliente, siis ka tehinguid on vähem ja seega on rahapesu tunnuseid seaduskuulekal pangal kergemini tuvastada.

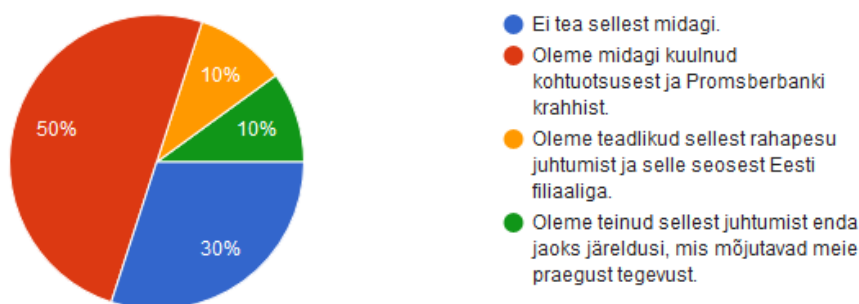
Joonis 11. Rahapesu tõkestamise initsiatiiv pangas (autori koostatud)

Ainult üks pankadest tõkestab väidetavalt kõiki kahtlaseid tehinguid ja teatab sellest järelevalveasutusi (joonis 11). Pool vastanutest tõkestavad ilmsete rahapesu tunnustega tehinguid ja 40% vaid siis, kui seda pärib järelevalveasutus. See võib tähendada nii erinevat arusaama seadusest, kui ka enda kohustustest rahapesu maandamise meetmete rakendamises.

Joonis 12. Eesti pankadesse ülekannete riskantsus panga jaoks (autori koostatud)

Joonisest 12 võib järeldada, et Venemaa pangakliendid võivad panga valimisel eelistada neid, kes teostavad vabamalt rahvusvahelisi (seega ka Eestisse) ülekandeid. See eelistus, millega arvestavad pangad, võib olla tingitud sellest, et mingi osa ettevõtjatest otsib rahale hoiustamise paika välismaal. Kuigi Baltimaade pankades võidakse näha riskitegurit, siis selle pärast liigselt ei takistata rahvusvahelisi ülekandeid.

Joonis 13. Danske panga kaasuse tuntus pankade seas (autori koostatud)

Enda vähetuntud konkurendi krahhist on kuulnud suurem osa pankadest, kuid rahapesu juhtumi ulatusest ja detailidest vähem (joonis 13). Ainult 10% vastanutest pankadest on väidetavalt lähtuvalt sellest ka muutnud mingis aspektis enda tegevust.

Uuringust järeldub ka rahapesu tõkestamise süsteemi tõhususe erinevus Venemaal. Erinevuse põhjus võib olla tingitud sellega, et riik on rahapesu tõkestamise süsteemi rakendanud pigem teiste riikide seas hea maine hoidmiseks, mitte praktiliseks rahapesuriskide maandamise rakendamiseks (Sharman & Chaikin, 2009, pp. 27-45). Seejuures on oluline märkida, et Venemaa oli mitu aastat järjest olnud FATFi mustas nimekirjas ja alles 2002. aastal oli sellest kustutatud (Росфинмониторинг, 2018). Seega käsitletud rahapesuahela algetappides riskide

maandamiseks võiks olla ettepanek FATFi musta nimekirja sattumise kriteeriumide laiendamiseks, kuid sellega koormataks pankasid avaliku sektori ülesannetega vaatamata ebapiisavale rahapesu maandamisele riigi tasandil. Kui FATFi musta nimekirja sattumise ohu tekitamine pole tõhus, siis võib teise eeltoodud variandina laiendada Venemaa pankade koostöökokkuleppeid Eesti pankade ja järelevalveasutustega. Lõputöö autori esimene ettepanek seisneb selles, et kui on kindlaks tehtud tegurid, millest on tingitud Venemaa pankadest algava rahapesu riskid, siis Eesti ja Venemaa pooled võivad leppida kokku neis tunnustes, mis konkretiseerivad rahapesu kahtluse alust, et Eesti pool saaks alustada Venemaal algavate rahapesukahtlusega tehingute ajaldise seirega. Lõputöö autor samuti leiab tõhusana ka Eesti Pangaliidu ja Rahapesu Andmebüroo ettepaneku pööratud tõendamiskohustuse sisseviimiseks ja selle alusel tsiviilkonfiskeerimise rakendamiseks, sest see mõjuks kaudselt ka Venemaa pankade klientide aktsepteerimisele, kuna pangad hakkaksid arvatavasti rahapesu riskide maandamise mõttes hoolsamini valima kliente.

Kuna vastavalt Euroopa Liidu õigusele teeb liikmesriigi krediidasutuse ja seega selle filiaalide üle järelevalvet sama liikmesriigi pädev asutus, millega piiratakse filiaali asukohariigi järelevalveasutuste võimalusi selle filiaali järelevalves, siis tuleks käsitletud rahapesuriski maandamise nimel teha muudatusi. Lõputöö autori teine ettepanek seisneb selles, et riikliku järelevalveasutuse pädevuse laiendamiseks rahapesuriski maandamise nimel kas välistada kohaliku seadusega välisriikide krediidasutuse filiaale panga ettevõtlusmudelina Eestis või siis alternatiivvariandina laiendada järjekordses Euroopa Liidu rahapesuvastases direktiivis filiaali asukohariigi järelevalveasutuste pädevust filiaalide järelevalve üle.

Kokkuvõtvalt pole pangad rahapesu hoolsusmeetmete rakendamisel alati seaduskuulekad. Eesti järelevalveasutuste praegused võimalused on pangandussektoris piiratud, kuna välismaa pankade filiaalid on teise riigi järelevalveasutuste pädevuses. Just välispankade Eesti filiaale kasutati transiitkanalitena Venemaalt algust saavates mastaapseimates rahapesuskeemides. Kuna rahapesujuhtumite korral praktiline koostöö Venemaaga võimalikuks ei osutu, jõuab kriminaalse päritoluga raha tavaliselt olla edasi kantud Venemaalt Eesti välispankade filiaalide kaudu enne kuriteovihjet. Seega ühe peamise Eesti rahapesu riskiteguri tõhusaks maandamiseks tuleb teiste lahenduste seas leida ka võimalusi, kuidas Eesti poolel laiendada koostööd Venemaa pankadega, mis suurendaks rahapesu seire õigeaegsust Eesti panganduses. Rahapesu hoolsusmeetmete rakendamise erinevus riikides näitab pankade erinevat arusaama nii seadusest, kui ka enda kohustustest rahapesu maandamise meetmete rakendamises.

KOKKUVÕTE

2017. aasta märtsikuus oli meedias kajastatud rahapesu juhtum, kui välispankade Eesti filiaale kasutati 1,6 miljardi dollari tundmatu päritoluga raha ülekandmiseks Venemaalt läbi riulifirmade, mille tegelikke omanikke polnud võimalik tuvastada. See juhtum on Eestis avastatud rahapesujuhtumite seast kõige mastaapsem. Panga filiaal, millel on seadusest tulenev kohustus rakendada hoolsusmeetmeid rahapesu tõkestamiseks, ei suutnud või arvatavalt ei tahtnud rahapesu tunnuseid ära tunda. Rahapesuvastane õiguslik reguleerimine on vajalik eelkõige organiseeritud kuritegevuse tõkestamiseks, et peatada kriminaalse päritoluga raha vood. Ebapiisavalt tõkestatud krediidasutuste kasutamine rahapesijate poolt kahjustab lõpuks kogu finantssüsteemi ja seega majandust, rikkudes ka riigi rahvusvahelist mainet.

Teema valik on tingitud rahapesu tõkestamise süsteemi puuduste kõrvaldamise ja rahapesu suundumustega tekkivate väljakutsete lahendamise vajadusest. Kuna Eestit kasutatakse transiitriigina rahapesu mõttes, siis selle juures on vajalik mõista rahapesu olemust, riske ja hoolsusmeetmete rakendamist rahapesuahela etappides.

Teema on aktuaalne, kuna viimastel aastatel on Eestis asuvates pankades avastatud suuremahulisi rahapesu kahtlusega tehinguid, mille raha pärineb Venemaalt ning mis mõjutab oluliselt Eesti majandus- ja pangandussektori usaldusväarsust. Teema on uudne, sest lõputöö käigus uuritakse esmakordselt viimaste aastate Eesti rahapesu ühe suundumuse algetappi, milles raha paigutamine saab võimalikuks.

Uurimisprobleem seisneb rahapesu riskimaandamise hooletuses Eesti pangandussektoris vaatamata kohaliku seaduse kooskõlale rahvusvahelise õigusega, mis soodustab Eesti pankade kasutamist rahapesu kanalitena. Kriminaalse päritoluga raha liigub viimastel aastatel tavatult suurtes summates läbi Eesti pankasid.

Lõputöö eesmärk oli välja selgitada rahapesu tõkestamise hoolsusmeetmete rakendamine pangandussektori näitel. Eesmärgi saavutamiseks oli püstitatud nelja uurimisülesannet.

Esimene uurimisülesanne oli anda ülevaade rahapesu mõistest ja olemusest. Selgus, et rahapesu on kriminaalsel teel saadud raha legaliseerimine. Rahapesu mõiste hõlmab tsükli, mis koosneb mitmest etapist: eelkuritegu, paigutamine, ladustamine ja integreerimine. Paigutamine on kriminaalse päritoluga raha sissemakse finantsasutusse; ladustamine on paigutatud kriminaalse

päritoluga raha oleku ja kuju muutmine; integreerimine on eelnevate etappide takistusteta läbimisega kriminaalse päritoluga raha sisenemine legaalsesse majandusse. Eelkuritegu on tegevus, mille tulemusel saadi rahapesus kasutatav vara. Rahapesu mõiste legaaldefiniitsioon on tähtis nii rahvusvahelisel kui riigi tasemel. Rahapesu olemus seisneb kriminaalse päritoluga raha legaliseerimise kanalites ning eraisikutest ja organisatsioonidest osalejates. Kriminaalse päritoluga raha liigub mööda organisatsioonilisi kanaleid (näiteks krediidasutuste kaudu), see viiakse ärielistesse rahavoogudesse, distantseeritakse kuritegelikust allikast ja lõpuks luuakse seaduslikult rikastumise nähtavuse.

Teine uurimisülesanne oli anda ülevaade rahapesu riskidest ja riskihinnangust. Selgus, et rahapesu riskid võivad seisneda sularaha kasutamises teatud kombel, kahtlastes äritehingutes, ilmse põhjuseta raha liikumistes (ka liikumatuses), isiku dokumentides, isiku suhtlemisviisis, äri iseloomu muundamises, ootamatutes suurtes rahvusvahelistes maksetes ja paljus muus. Riskipõhisel lähenemisel rahapesu tõkestamisele tuleb lähtuda riskihinnangust. Rahapesu riskinäitajate muutmine riskide hindamisel nende ülemäärase või ebapiisava tundlikkuse vältimiseks on tähtis kulude ja aja kao vähendamiseks, kuna mida rohkem realselt madala ohuga riske tuleb panga rahapesuvastases tegevuses ette, seda rohkem keskendutakse teabe töötlemisele, mitte uurimisele. Rahapesu riskinäitajate õigsus suurendab järelevalve tõhusust ja seeläbi ühiskonna heaolu. See võimaldab suunata ressursse rahapesu maandamiseks sinna, kus neil on kõige suurem mõju.

Kolmas uurimisülesanne oli analüüsida rahapesu maandamismeetmeid. Selgus, et rahapesu maandamismeetmete süsteem koosneb kahest sambast – tõkestusest ja täideviimisest. Tõkestusmeetmete eesmärk on takistada kurjategijatel rahapesu kanalitena kasutatavate krediidasutuste abil kuritegelikult saadud vara legaliseerimist. Täideviimismeetmete eesmärk on karistada kurjategijaid vaatamata tõkestuse meetmetele toimunud rahapesule ja teostada meetmete rakendamise alast järelevalvet krediidasutuste üle. Rahapesu rahvusvaheliseks muutumise väljakutsele vastupanuks koordineerib Rahvusvaheline rahapesuvastane toimikond FATF maandamismeetmeid rahvusvahelisel tasandil. Eesti seadusandlik rahapesuvastane tegevus on järginud rahvusvahelise õiguse suundumusi, seega rahapesu riskide määratlemine ja nende maandamismeetmed on olnud vastavuses FATFi soovitusetega. Eestis on mitmeid rahapesuvastaseid organisatsioone, kes muuhulgas leppivad kokku koostöös naaberriikide finantsjärelevalveasutustega ka maandamismeetmete koordineerimiseks.

Neljas uurimisülesanne oli analüüsida rahapesu hoolsusmeetmete rakendamist. Selgus, et pangad pole rahapesu hoolsusmeetmete rakendamisel alati seaduskuulekad. Eesti finantsjärelevalveasutuste praegused võimalused on pangandussektoris piiratud, kuna välismaa pankade filiaalid on peamiselt teise riigi järelevalveasutuste pädevuses. Just välispankade Eesti filiaale kasutati transiitkanalitena Venemaalt algust saavates mastaapsemates rahapesuskeemides. Kuna rahapesujuhtumite korral praktiline koostöö Venemaaga võimalikuks ei osutu, jõuab kriminaalse päritoluga raha tavaliselt olla edasi kantud Venemaalt Eesti välispankade filiaalide kaudu enne kuriteovihjet. Seega ühe peamise Eesti rahapesu riskiteguri tõhusaks maandamiseks tuleb teiste lahenduste seas leida ka võimalusi, kuidas Eesti poolel laiendada koostööd Venemaa pankadega, mis suurendaks rahapesu seire õigeaegsust Eesti panganduses. Rahapesu hoolsusmeetmete rakendamise erinevus riikides näitab pankade erinevat arusaama nii seadusest, kui ka enda kohustustest rahapesu maandamismeetmete rakendamises.

Eesmärk sai täies mahus saavutatud ja ülesanded täidetud. Uurimisprobleem on leidnud osalise lahenduse. Tulemustel on võimalusi teoreetiliseks või ka praktiliseks rakenduseks. Edasised uurimused võiksid selgitada, kuidas praktikas suurendada Euroopa Liidu liikmesriikide rahapesu tõkestamise koostöö tõhusust liiduväliste riikidega või kuidas korrigeerida FATFi hinnanguid nii, et nad arvestaksid ka riigi mainekujundamise ootuse mõju teistele riikidele.

SUMMARY

Anti-money laundering legislation is necessary to prevent organized crime and to stop the flow of money from criminal sources. The use of inadequately restrained credit institutions by money launderers ultimately undermines the entire financial system and thus the economy.

It is necessary to understand the starting and finishing stages of the money laundering chain, because Estonia is used as a transit country in terms of money laundering. In recent years large-scale money laundering suspicious transactions have been detected in banks located in Estonia, with money originating from Russia. The research problem lies in the negligence of money laundering hedging in the Estonian banking sector despite the compliance of local law with international law. The aim was to identify the application of measures to prevent money laundering on the example of the banking sector. Four research tasks were set to achieve the goal.

The first research task was to give an overview of the concept and nature of money laundering. Estonian anti-money laundering laws are governed by the UN Convention and EU directives. Criminally-monetized money is transferred to commercial cash flows, distanced from a criminal source, and eventually the legitimacy of the enrichment visibility is created.

The second research task was to provide an overview of money laundering risks and risk assessment. A risk-based approach to preventing money laundering should be based on a risk assessment. Changing risks of money laundering to avoid excessive or inadequate sensitivities is important to reduce costs and time.

The third research task was to analyze money laundering hedging measures. Two pillars of this system are interdiction and enforcement. The purpose of interdiction measures is to prevent criminals from legalizing money derived from money laundering through financial and credit institutions. The enforcement measures aim at punishing successful money laundering crime, despite of the interdiction measures. It's important to prevent money laundering at both the international and national levels.

The fourth research task was to analyze the implementation of money laundering diligence measures. By establishing cooperation agreements between Russian and Estonian banks and supervisors, Estonia can timely monitor the patterns of money laundering.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Banerjee, R., 2001. *Methods and Stages of Money Laundering*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://people.exeter.ac.uk/watupman/undergrad/ron/methods%20and%20stages.htm>

[Kasutatud 26 aprill 2018].

Belomyttseva, O., 2015. Conceptual Framework for the Definition and Regulation of Virtual Currencies: International and Russian practices. *Our Economy*, september, 61(5), pp. 32-37.

Bongard, K., 2001. *Wirtschaftsfaktor Geldwäsche: Analyse und Bekämpfung*. Wiesbaden: Deutscher Universitätät.

Campos, P., 2010. *The Many Faces of Corruptionю Tracking Vulnerabilities at the Sector Level*. Москва: Альпина Паблишер.

Corcoran, K., 2018. *Europol: Criminals using cryptocurrency to launder \$5.5 billion*.

[Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.businessinsider.com/europol-criminals-using-cryptocurrency-to-launder-55-billion-2018-2>

[Kasutatud 26 aorill 2018].

Eamets, R., 2004. *Rahvamajanduslik ringkäik. Varimajandus ja selle mõõtmine*. Tartu: s.n.

Eesti Pangaliit, 2018. *Uudised - Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tõhustamine ning hoosuskohustuse täitmine mitteresidentide teenindamisel*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.pangaliit.ee/rahapesu-tokestamine/aml-uudised>

[Kasutatud 9 mai 2018].

ERR, 2018. *Finantsinspeksioon Danske juhtumist: kaalume menetluse alustamist / Majandus / ERR*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.err.ee/686246>

[Kasutatud 7 mai 2018].

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/97/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiivi 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta (2001) ELT L 344, 28.12.2001, lk 0077–0082.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta (2005) ELT L 309, 25.11.2005, lk 0015–0036.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2015/849, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist (2015) ELT 141/73.

European Banking Authority, 2014. *EBA Opinion on 'virtual currencies'*. [Võrgumaterjal]

Leitav: [https://www.eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-](https://www.eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf)

[08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf](https://www.eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf)

[Kasutatud 1 aprill 2018].

Federal Financial Institutions Examination Council, 1986. *Money Laundering Control Act of 1986*. [Võrgumaterjal]

Leitav: https://www.ffiec.gov/bsa_aml_infobase/documents/regulations/ml_control_1986.pdf

[Kasutatud 14 mai 2018].

Feldmanis, L. & Ploom, T., 2007. Rahapesu kriminaliseerimine: kelle suhtes ja millise põhjendusega?. *Juridica*, Issue 3, pp. 180-188.

Financial Action Task Force, 2012. *The FATF Recommendations*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>

[Kasutatud 28 aprill 2018].

Financial Action Task Force, 2014. *FATF Report. Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT Risks*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf>

[Kasutatud 9 mai 2017].

Financial Action Task Force, 2018. *About the Financial Action Task Force*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.fatf-gafi.org/about/>

[Kasutatud 29 aprill 2018].

Financial Action Task Force, 2018. *The FATF, UN and member countries focus on preventing and suppressing terrorist financing*. [Võrgumaterjal]

Leitav: [http://www.fatf-](http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/thefatfunandmembercountriesfocusonpreventinga)

[gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/thefatfunandmembercountriesfocusonpreventinga](http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/thefatfunandmembercountriesfocusonpreventinga)

[ndsuppressingterroristfinancing.html](#)

[Kasutatud 29 aprill 2018].

Finantsinspektsioon, 2008. *Koostöökokkulepe Venemaa pangandusjärelevalve asutusega.*

[Võrgumaterjal]

Leitav: https://www.fi.ee/failid/Koostoolepingud/MoU_EFSA_and_Bank_of_Russia.pdf

[Kasutatud 8 mai 2018].

Finantsinspektsioon, 2010. *Rahapesuga võitlevad organisatsioonid Eestis.* [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.fi.ee/index.php?id=2959>

[Kasutatud 29 aprill 2018].

Finantsinspektsioon, 2016. *Finantsinspektsioon - Finantsjärelevalve tuvastas puudusi Danske panga tegevuses.* [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.fi.ee/index.php?id=19454&year=2014>

[Kasutatud 6 mai 2018].

Gilmore, W. C., 1999. *Dirty Money: The Evolution of Money Laundering Countermeasures.* Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Her Majesty's Stationery Office, 1986. *Drug Trafficking Offences Act 1986.* [Võrgumaterjal]

Leitav: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/32/pdfs/ukpga_19860032_en.pdf

[Kasutatud 14 mai 2018].

Howell, J., 2006. *The Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing.* Paris: International Chamber of Commerce.

Low, P. K. C., 2010. Anti-Money Laundering + Knowing Your Customer = Plain Business Sense. *Leadership & Organizational Management Journal*, 26 veebruar, 2010(3), pp. 76-84.

Mathers, C., 2004. *Crime School: Money Laundering: True Crime Meets the World of Business and Finance.* Toronto: Key Porter Books.

Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ebaseadusliku ringluse vastase ÜRO konventsiooniga ühinemise seadus (2000) RT II 2000, 15, 92.

Naylor, R. T., 2002. *Wages of Crime: Black Markets, Illegal Finance, and the Underworld Economy.* London: McGill-Queen's Press.

Nõukogu direktiiv 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta (1991) Euroopa Liidu Teataja L 166 , 28/06/1991 Lk 0077 - 0083.

OCCRP, 2017. *Danske Bank - OCCRP*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.occrp.org/en/laundromat/profiles/danske-bank>

[Kasutatud 6 mai 2017].

OCCRP, 2018. *Report: Russia Laundered Millions via Danske Bank Estonia*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.occrp.org/en/investigations/7698-report-russia-laundered-billions-via-danske-bank-estonia>

[Kasutatud 7 mai 2018].

Rahandusministeerium, 2018. *Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine. Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise siseriiklik riskihinnang 2015*. [Võrgumaterjal]

Leitav:

https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/ohuhinnangu_tulemuiste_kokkuvote_rm_avalik.docx?download=1

[Kasutatud 2 mai 2018].

Rahandusministeerium, 2018. *Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine. Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise siseriiklik riskihinnang 2015. Kokkuvõtte riikliku riskihinnangu käigus läbiviidud pangandussektori mõjutatavusest*. [Võrgumaterjal]

Leitav:

https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/moodul_3_kokkuvote_pangandussektor_avalik.doc?download=1

[Kasutatud 2 mai 2018].

Rahapesu andmebüroo, 2016. *Politsei- ja Piirivalveamet | Rahapesu andmebüroo aastaraamatud ja uuringud*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www2.politsei.ee/dotAsset/767941.pdf>

[Kasutatud 6 mai 2018].

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (2017) RT I, 17.11.2017, 38.

Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon (2003) RT II 2003, 1, 1.

Reuter, P. & Truman, E. M., 2004. *Chasing Dirty Money: The Fight Against Money Laundering*. Washington: Peterson Institute.

RMP.ee, 2018. *Mis on rahapesu ja terrorismi rahastamine*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.rmp.ee/rutiinist-valja/huvitav-lugemine/mis-on-rahapesu-ja-terrorismi->

rahastamine-2018-01-23

[Kasutatud 29 aprill 2018].

Robinson, J., 2004. *Всемирная прачечная*. Москва: Альпина бизнес букс.

Sharman, J. C. & Chaikin, D., 2009. Corruption and Anti-Money-Laundering Systems: Putting a Luxury Good to Work. *Governance*, 22(1), pp. 27-29.

Sotskaja, J., 2013. *Rahapesu tõkestamise korraldamine Eestis*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Stessens, G., 2000. *Money Laundering: A New International Law Enforcement Model*. 1 toim. Cambridge: Cambridge University Press.

Stewart, C. & Warrack, P., 2008. What do we really mean by „risk?”. *Acams Today*, 7(5), pp. 58-59.

Thomas, G., 2013. *The Silk Road Is Shut Down, and the Owner Is in Custody*.

[Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.vice.com/sv/article/nnyjld/the-silk-road-is-shut-down-and-the-owner-is-in-custody2>

[Kasutatud 26 aprill 2018].

ИА «Банки.ру», 2018. *Финансовые рейтинги | Рейтинг банков | Банки.ру*.

[Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.banki.ru/banks/ratings/>

[Kasutatud 2 mai 2018].

Катасонов, В., 2014. *Диктатура банкократии. Оргпреступность финансово-банковского мира. Как противостоять финансовой кабале*. Москва: Книжный мир.

Росфинмониторинг, 2018. *Группа разработки финансовых мер по борьбе с отмыванием денег (ФАТФ)*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.fedsfm.ru/activity/fatf>

[Kasutatud 1 aprill 2018].

Lisa. Valikvastustega küsimustik

[tõlgitud vene keelest]

1. Millise kliendigrupi teenindamisele keskendute?*

- Erakliendid
- Ärikliendid

2. Mil määral arvestate kohaliku rahapesuvastase seaduse nõudeid uue kliendi aktsepteerimisel?*

- Aktsepteerime suuremat osa uutest klientidest.
- Vähesel määral arvestame nõuetega, kuna juhindume pangasisestest eeskirjadest.
- Tavaliselt juhindume seaduse nõuetest, kui tekib kahtlus uues kliendis.
- Igal juhul järgime kõiki seaduse nõudeid kliendi tundmises.

3. Milline on kõige olulisem rahapesu riski valdkond praeguse kliendibaasi teenindamisel?*

- Sularaha kasutamine
- „Tunne oma klienti“ põhimõte
- Kliendi äri tundmine

4. Milline klient vajab rahapesu hoolsusmeetmete kohaldamist tugevdatud korras?*

- Klient võib olla seotud riigis keelatud organisatsioonidega.
- Riikliku taustaga isik
- Välisriigi resident või äriklient

5. Kui tihti näete rahapesu tunnustega tehinguid?*

- Mitu korda päevas
- Paar korda päevas
- Paar korda nädalas
- Paar korda kuus
- Paar korda aastas

6. Kas tõkestate rahapesu enda initsiatiivil?*

- Ainult järelevalveasutuste päringul
- Lähtume peamiselt pangasisestest eeskirjadest ja tõkestame vaid suure kahtluse korral.
- Tõkestame kõiki kahtlaseid tehinguid ja teatame järelevalveasutusi.

7. Kui suure riskitegurina peate ülekandeid Eesti pankadesse?*

- Peame tähtsaks kliendibaasi laiendamist, seega pole rahvusvahelistes ülekannetes riski.
- Ülekanne Baltimaa pankadele võib olla riskitegur.

- Ülekanded Eesti pankadesse vajavad rahapesu hoolsusmeetmete kohaldamist tugevdatud korras.
 - Vältide ülekandeid Eesti pankadesse.
8. Kas olete teadlikud Venemaa Promsberbanki rahapesust läbi Danske panga Eesti filiaali?*
- Ei tea sellest midagi.
 - Oleme midagi kuulnud kohtuotsusest ja Promsberbanki krahhist.
 - Oleme teadlikud sellest rahapesu juhtumist ja selle seosest Eesti filiaaliga.
 - Oleme teinud sellest juhtumist enda jaoks järeldusi, mis mõjutavad meie praegust tegevust.

*Tärniga märgitud küsimused on kohustuslikud.